

PRÍBEH PREDMETU. ROK 1914

THE STORY OF AN OBJECT.
YEAR 1914

PRÍBEH PREDMETU. ROK 1914

THE STORY OF AN OBJECT.
YEAR 1914

ZVÄZ MÚZEÍ NA SLOVENSKU
UNION OF MUSEUMS IN SLOVAKIA

Obsah / Content

SLOVO NA ÚVOD / FOREWORD	6
PUBLIKÁCIA ROZŠÍRENIE LESNÍCKY VÝZNAMNÝCH STROMOV A KROV NA ÚZEMÍ UHORSKÉHO ŠTÁTU (1913) / THE PUBLICATION ENTITLED SPREADING OF TREES AND BUSHES SIGNIFICANT IN TERMS OF FORESTRY IN THE TERRITORY OF THE HUNGARIAN STATE (1913)	10
GYMNAZIÁLNE VYSVEDČENIE EMANUELA FILU ZO ŠK. ROKU 1913/1914 / GRAMMAR SCHOOL CERTIFICATE OF EMANUEL FILO FROM 1913/1914 SCHOOL YEAR	12
POZVÁNKA NA VLASTENECKÚ SLÁVNOSŤ PETÓFIHO KRÚŽKU Z 15. MARCA 1914 / AN INVITATION TO THE PATRIOTIC CELEBRATIONS OF PETŐFI CLUB FROM 15 MARCH 1914	14
PRÍBEH MICHALA BACÚRIKA A HARMANECKEJ JASKYNE / THE STORY OF MICHAL BACÚRIK AND HARMANECKÁ CAVE	16
VOJNOVÁ KOREŠPONDENCIA – LIST HANY GREGOROVEJ A JOZEFA GREGORA TAJOVSKÉHO Z ROKU 1914 / WAR CORRESPONDANCE – THE LETTER OF HANA GREGOROVÁ AND JOZEF GREGOR TAJOVSKÝ FROM 1914	18
DOROTIN PRÍBEH / DOROTA’S STORY	20
VEJÁR S VYOBRZENÍM OSOBNOSTÍ Z 1. SVETOVEJ VOJNY / FAN DEPICTING THE PERSONALITIES OF WORLD WAR I	22
PAMÁTNÝ TANIER OD CÁRA / MEMORIAL PLATE FROM THE TSAR	24
LADISLAV MEDNYÁNSZKY: ZA FRONTOM / LADISLAV MEDNYÁNSZKY: BEYOND THE FRONT	26
VOJNOVÁ SCÉNA – ZÁCHRANA RANENÝCH VOJAKOV SANITÁRMÍ / WAR SCENE – SALVAGE OF INJURED SOLDIERS BY MALE NURSES	28
STRELA JEDNOTNÉHO NÁBOJA 76,2MM PRE RUSKÝ DIVÍZNY KANÓN PUTILOV M1902 / PROJECTILE OF THE UNIFORM CARTRIDGE 76,2MM CALIBRE FOR THE RUSSIAN DIVISIONAL GUN PUTILOV M1902	30
VOJENSKÁ POĽNÁ FĽAŠA VZOR 15 Z LUČENSKEJ SMALTOVNE RAKOTTYAY / WAR FIELD BOTTLE, MODEL 15 FROM LUČENEC ENAMEL WORKS RAKOTTYAY	32
ČIAPKOVÝ ODZNAK NEZNÁMEHO PRÍSLUŠNÍKA RAKÚSKO-UHORSKEJ ARMÁDY / CAP BADGE OF AN UNKNOWN MEMBER OF THE AUSTRO-HUNGARIAN ARMY	34
BARDEJOVSKÝ BETLEHEM Z ROKU 1914 / BARDEJOV CRÈCHE FROM 1914	36
POZDRAV Z VOJNY / GREETINGS FROM WAR	38
POZOSTALOSŤ JÁNA SOPKA. SVADBA POČAS VOJNY / INHERITENCE OF JÁN SOPKO. WEDDING IN THE COURSE OF THE WAR	40
SRBSKÉ VYZNAMENANIE RAD BIELEHO ORLA 5. STUPEŇ S MEČMI / SERBIAN DECORATION ORDER OF THE WHITE EAGLE 5TH CLASS WITH SWORDS	42
BANKOVKY ZO ZAJATECKÉHO TÁBORA V DUNAJSKEJ STREDE / BANKNOTES FROM THE PRISONER-OF-WAR CAMP IN DUNAJSKÁ STREDA	44
DENNÍK EUGENA TAUSZA (1915 – 1917) / EUGEN TAUSZ’S DIARY (1915–1917)	46
DENNÍKY DUŠANA JAROSLAVA KARDOSSA / DIARIES OF DUŠAN JAROSLAV KARDOSS	48
ZÁPISNÍK JÁNA MRÓZA Z 1. SVETOVEJ VOJNY / JÁN MRÓZ NOTEBOOK FROM WORLD WAR I	50
JANKO JESENSKÝ, ÚČASTNÍK 1. SVETOVEJ VOJNY. PORTRÉT JANKA JESENSKÉHO OD JAROSLAVA VODRÁŽKU VYTVORENÝ TECHNIKOU SUČEJ IHLY, OKOLO ROKU 1919 / JANKO JESENSKÝ, WORLD WAR I PARTICIPANT. PORTRAIT OF JANKO JESENSKÝ BY JAROSLAV VODRÁŽKA, MADE BY DRYPOINT TECHNIQUE, AROUND 1919	52
FOTOAPARÁT KODAK NO 2 BULL’S EYE MODEL D / CAMERA KODAK NO 2 BULL’S EYE MODEL D	54
ROVNOŠATA ČESKOSLOVENSKEHO VOJSKA V TALIANSKU / THE UNIFORM OF THE CZECHOSLOVAK ARMY IN ITALY	56
REGISTER PREDMETOV / ITEM REGISTER	58
TEMATICKÁ ČASŤ / THEMATIC PART	60

Vydal Zväz múzeí na Slovensku
Zostavili PhDr. Zdenka Letenayová, PhDr. Daniela Čambálová
Odborná spolupráca PhDr. Peter Maráky
Jazyková úprava Mgr. Ľuboš Kačírek, PhD.
Anglický preklad Mgr. Jana Levická, PhD.
Fotografie predmetov Monika Dobšinská, Ivana Kováčiková, Ľudmila Mišurová, Daniel Víglašský, z archívov múzeí
Grafické vyhotovenie Artwell Creative
Tlač D&D
Náklad 500 ks
Vydanie prvé
Rok vydania 2014

Publikácia bola vydaná s finančnou podporou Ministerstva kultúry SR

ISBN: 978-80-971748-0-4

© všetky práva vyhradené

Ala to je nie lasika! Lasika moji je naravnica
i tu to je lasika, otatue je za'ujem, vypristavost,
sivaha. To tak nevien h'bis. Je odclane, bes
povitro, do stavenia i zlovenia!

Pr'd' d'usicka elato! pr'd' vycklikom. Niek Ti je
k v'oli mne aspa-ra nie h'ito h'ie par'Korua! Rano
sa py'tay: na obed radni a vecer si vycklikom Tu. Tak
m'obis, ak ~~mne~~ das' prichod Ty'm citom, skone'm
m' v h'ite avicorala, ale napriat' pre h'itu nemozba.
Porovnyaj Ti a ichem, c'kam ... Tony Jones

L-412/96 E. C. 12. 810

SLOVO NA ÚVOD

Ked' mesiac po sarajevskom atentáte na rakúsko-uhorského následníka trónu vyhlásilo o 11. hodine 28. júla 1914 Rakúsko-Uhorsko vojnu Srbsku, bolo zrejme, že táto vojna sa premenila na svetový konflikt. Znepriatelený svet úplne bezhlavo rozrazil brány 20. storočia – storočia najkrvavejších vojen. Málokto si pred 100 rokmi v lete 1914 dokázal predstaviť, aká strašná vojna sa začala, aká bude dlhá, ničivá a krutá a aké nedozierne budú jej dôsledky. „Veľkou vojnou“ sa jedna historická epocha skončila a druhá začínala. Rozhodovalo sa v nej o budúcom usporiadaní Európy a sveta, ale aj o budúci osudoch malých národov.

Do jej víru bolo postupne priamo alebo nepriamo zapojených viac ako tridsať štátov. Bojujúce štáty zmobilizovali obrovský počet vojakov, ktorí bojovali a zomierali na jej frontoch v Európe, Ázii a aj v Afrike. Po tom, čo sa vojna zmenila koncom roku 1914 z ofenzívnej na pozíčnú, vytvoril sa na jej frontoch systém zákopov, ktoré chránili vojakov medzi jednotlivými útokmi a veľkými ofenzívami. Na západnom fronte dosiahla dĺžka zákopov 750 km od Severného mora až po švajčiarske hranice a podobne boli vybudované zákopy aj na východnom a talianskom fronte.

V bojujúcich krajinách sa vojnové mašinérii podriadilo celé národné hospodárstvo, s dôrazom na výrobu zbraní, munície, trhavín a výbušnín, uniforiem i ďalšieho výstroja či ostnatého drôtu. Okrem vojakov na frontoch sa dotkla v zázemí aj žien a detí či starších ľudí. Museli zmeniť svoj zaužívaný spôsob života, vyrovnáť sa s odchodom mužov na front a prispôbiť sa zhoršeným podmienkam v časoch vojny. Svojou prácou nahradili chýbajúce mužské pracovné sily v poľnohospodárstve, priemysle a štátnej správe. Ženy sa napríklad presadili aj ako úradníčky, poštárky, taxikárky alebo vodičky električiek.

Zákopová vojna si vyžiadala vývoj nových druhov zbraní, ktoré mali prelomiť sústavu zákopov a vyradiť z boja ich obranu. Patrili k nim najmä bojové plyny a plameňomety či tanky. Okrem pevniny sa bojovalo na moriach, pod ich hladinou číhali ponorky a vo vzduchu sa odohrávali súboje lietadiel, ktoré mali za sebou len pár rokov existencie.

Všeobecná mobilizácia rakúsko-uhorskej armády vyhlásená 31. júla 1914 prebehla, vzhľadom na jej slovenskú účasť, bez väčších problémov. Po začatí bojových operácií boli aj jednotky, kde mali Slováci najväčšie percentuálne zastúpenie, nasadené na ruský front. Vyznamenali sa napríklad v bitkách pri Krasniku či Komarowe. Slováci sa pod habsburskou zástavou zúčastnili aj bojov na území Srbska, Rumunska, Slovinska a Talianska. Dovtedy neutrálne Taliansko vypovedalo 23. mája 1915 vojnu Rakúsko-uhorskej monarchii. Vznikol tak nový front, ktorý sa tiahol cez horské masívy Álp a pozdĺž rieky Soča až k moru. Tisíce Slovákov bojovali na tomto fronte predovšetkým v delostreleckých a horských jednotkách a práporoch poľných strelcov.

Slovenskí vojaci však nebojovali len v rakúsko-uhorskej armáde. Už na začiatku vojny na jeseň 1914 sa začali v zahraničí formovať samostatné vojenské jednotky z českých a slovenských krajanov, ako rota Nazdar vo Francúzsku

a Česká družina v Rusku. Po tom, čo sa na sklonku roku 1915 sformovalo v Paríži vedenie československého zahraničného odboja, jedným zo spôsobov ako presadiť v štátoch Dohody ideu samostatného československého štátu, bolo vytvorenie samostatného čs. dobrovoľníckeho vojska – légii. Československé légie sa postupne sformovali v Rusku, vo Francúzsku a Taliansku. V ich radoch bojovalo dovedna 100 743 Čechov a Slovákov. Výsledkom činnosti Československej národnej rady v Paríži a vojenskej účasti čs. légii v boji po boku štátov Dohody bol vznik samostatnej Československej republiky, ktorá sa na sklonku „veľkej vojny“ zrodila na troskách Rakúsko-uhorskej monarchie 28. októbra 1918.

Prvá svetová vojna si vyžiadala smutnú bilanciu. Predpokladá sa, že vo vojne zomrelo okolo 8 až 10 miliónov vojakov, zranených bolo 20 miliónov. V jej priebehu zahynuli nielen vojaci, ale aj civilisti – následkom hladu, chorôb, námorných a leteckých útokov či genocíd. Na jeseň 1918 sa rozšírila pandémia španielskej chrípky, ktorá si vyžiadala ďalšie milióny obetí. Niektoré údaje o stratách vojakov rakúsko-uhorskej armády v priebehu 1. svetovej vojny, ktorí boli zmobilizovaní z územia Slovenska, uvádzajú, že ich padlo okolo 69 000 a vyše 61 000 bolo trvale zmrzáčených. Materiálne škody boli obrovské, ale azda ešte väčšie boli na ľudskej psychike. Nebola azda rodina, ktorej sa priamo nedotkla tragédia vojnovéj apokalypsy.

V slovenských múzeách sa nachádza množstvo dvojrozmerných i trojrozmerných zbierkových predmetov, artefaktov viažucich sa aj k obdobiu 1. svetovej vojny, ktorej 100. výročie vypuknutia si pripomíname v tomto roku. Nájdeme medzi nimi chladné a palné zbrane, rovnošaty, muníciu, vyznamenania a odznaky, poľné fľaše, ešusy a príbory, bankovky, fotografie, pohľadnice i obrazy, spomienky či iné písomnosti. Každý z týchto predmetov by vedel vyrozprávať svoj príbeh. Mnohé z nich však po tom, čo zakončili svoju púť v múzeu, nikdy neopustili jeho depozitár a neboli vystavené pred zrakmi návštevníkov. Preto vítam iniciatívu Zväzu múzeí na Slovensku a jeho pilotný projekt „Príbeh predmetu. Rok 1914“ v rámci kampane „Múzeum v čase, čas v múzeu“. Teší ma, že je jeho súčasťou aj edičná časť a že táto publikácia vyšla v slovensko-anglickej jazykovej mutácii. Verím, že jej prostredníctvom sa spropaguje nielen odborná práca múzejníkov, ale zvýši sa aj záujem širokej verejnosti o návštevu múzeí.

plukovník Mgr. Miloslav Čaplovič, PhD.
riaditeľ, Vojenský historický ústav

FOREWORD

When Austro-Hungary declared war on Serbia at 11 am on 28 July 1914, one month after the Sarajevo assassination of the Austro-Hungarian heir presumptive to the Austro-Hungarian throne, it was evident that this war changed into a world conflict. Too rashly did the belligerent world thrust open the doors of the 20th century – century of the bloodiest wars. In summer of 1914, 100 years ago, hardly anybody could imagine what a horrible war had just started, how long it would last, how cruel and devastating it would be and how far-reaching its consequences would be. “The Great War” closed one historical epoch and started a new one. It involved the decision-making on the future shape of Europe and world as well as on the future destiny of small nations.

Directly or indirectly, its turmoil gradually involved more than thirty states. Fighting states managed to mobilize a great number of soldiers that fought and died on its fronts in Europe, Asia and also in Africa. When the war changed at the end of 1914 from an offensive to a positional one their fronts saw a creation of a system of trenches that protected soldiers from different attacks and big offensives. On the Western front the trenches stretched for 750 km from the North Sea until the Swiss frontiers. Likewise, trenches on the Eastern and Italian front were built.

The national economy of the belligerent countries adapted to the war machinery with the emphasis on the arms production, ammunition, high explosives and explosive material, uniforms as well as other equipment or barbed wire. Besides the soldiers on the fronts the war affected also the hinterland – women and children or old people. They had to change their usual way of life, put up with the departure of men to the front and accommodate to the deteriorated conditions in the time of war. By their work they substituted missing male workforce in agriculture, industry and public administration. Women, for example, found their place as office clerks, post women, taxicab drivers or tram drivers.

The trench war required the development of new types of arms that would be able to break the system of trenches and eliminate their defences. These included especially chemical warfare and flame-throwers or tanks. Apart from the continent the war took place also in the sea, under its surface there were submarines preying and the air witnessed the battles of aircrafts having only a couple of years of existence.

General mobilization of the Austro-Hungarian Army, declared on 31 July 1914, was carried out without major problems in terms of its Slovak participation. Upon the start of war operation the troops comprising the highest percentage of Slovaks were sent to the Russian front. They excelled for example in the battles near Krasnik or Komarow. The Slovaks participated under the Habsburg flag also in the battles on the Serbian, Romanian, Slovenian and Italian territory. On 23 May 1915 Italy, a neutral state until that day, declared war on the Austro-Hungarian Empire. Thus a new front was open that stretched through mountainous massifs of the Alps, along the river Soča as far as the sea.

Thousands of Slovaks fought on this front especially within artillery and mountainous troops and battalions of field shooters.

However, Slovak soldiers did not fight only in the Austro-Hungarian Army. Already at the beginning of WWI, in the autumn of 1914, independent troops consisting of Czech and Slovak compatriots started to be created abroad, e. g. rota Nazdar in France and Česká družina in Russia. Upon the establishment of the Czechoslovak Foreign Resistance leadership in Paris by the close of 1915, one of the possibilities how to promote the idea of a Czechoslovak state in the Entente countries was the creation of an independent Czechoslovak Army – legions. The Czechoslovak legions were created successively in Russia, France and Italy. Within their ranks fought as many as 100 743 Czech and Slovak. The result of the Czechoslovak National Council's activities in Paris and of the military participation of Czechoslovak legions fighting by the side of the Entente states was the establishment of the independent Czechoslovak Republic that came into existence on the ruins of the Austro-Hungarian Monarchy on 28 October 1918, i. e. towards the close of the “Great War”.

The First World War had a very sad outcome. It is assumed that it claimed the lives of around 8 – 10 million of soldiers and left 20 million of wounded. However, not only soldiers died in the course of WWI but also the civilian population due to the hunger, illnesses, naval and air attacks, genocides. In the autumn of 1918 spread a pandemic of Spanish flu that claimed other millions of victims. Some data on losses within Austro-Hungarian soldiers, mobilized from the territory of Slovakia, state that circa 69 000 fell on the front and more than 61 000 were maimed for life. Material damage was immense and even greater damage was done to the human psyche. There was hardly a family that had not been affected directly by the tragedy of the war apocalypse.

Slovak museums preserve a number of 2D as well as 3D collection objects, artefacts relating to the period of WWI whose centennial anniversary of the outbreak we commemorate this year. Among them we can find blade weapons and fire arms, uniforms, ammunition, decorations and badges, field bottles, mess kits and cutlery, banknotes, photographs, postcards and pictures, souvenirs or other writings. Each of these objects could tell its story, however, many of them, after their arrival to the museum, have never left the deposit nor have they been exhibited. That is why I welcome the initiative of the Union of Museums in Slovakia and its pilot project The Story of an Object. Year 1914, organised within the framework of the campaign Museum in Time, Time in Museum. I am glad that it includes also a publishing activity with the output both in Slovak and in English. I believe that it will help to promote not only the specialized work of museum professionals but it will also increase the interest of general public in visiting the museums.

Col. Mgr. Miloslav Čaplovič, PhD.
Executive Director, The Institute of Military History

Zväz múzeí na Slovensku (ZMS) je záujmovým profesionálnym združením múzeí, ktorého poslaním je reprezentovať múzeá, presadzovať, obhajovať a rozvíjať ich spoločné práva a záujmy a podporovať múzejníctvo v Slovenskej republike.

„Príbeh predmetu. Rok 1914“ je pilotný projekt dlhodobej kampane Zväzu múzeí na Slovensku „Múzeum v čase, čas v múzeu“, ktorá je zameraná na zlepšenie propagácie poslania múzeí a ich činností, na zintenzívnenie komunikácie múzeí s verejnosťou, posilnenie odborných činností v múzeách, ako aj na vzájomnú koordináciu aktivít členských múzeí zväzu. Kampaň má za cieľ podporiť rozšírenie spektra odborných foriem práce, metód a postupov múzejníkov pre zabezpečenie systematickej a komplexnej múzejnej dokumentácie spoločnosti 20. storočia na Slovensku v súlade so schválenou stratégiou rozvoja múzeí a galérií v Slovenskej republike do roku 2018.

„Príbeh predmetu. Rok 1914“ pripomína 100. výročie od vypuknutia 1. svetovej vojny. Publikácia je jedným z výstupov projektu a v chronologickom radení predstavuje dvadsaťštyri zbierkových predmetov zo zbierok členských múzeí ZMS. Tie cez fakty a príbehy rozprávajú o udalostiach roku 1914. Odborní múzejní pracovníci, autori príspevkov, v nich zároveň poskytujú informácie, ktoré získali v procese muzealizácie predmetov a prostredníctvom ich prezentácie v publikácii ponúkajú možnosť ich ďalšieho využitia.

Zostavovatelia

The Union of Museums in Slovakia (UMS) is the professional interest association of museums with a mission to represent museums, promote, defend and develop their common rights and interests and support the museum organization and management in the Slovak Republic.

“The Story of an Object. Year 1914” is the pilot project of the long-term campaign of the Union of Museums in Slovakia entitled “Museum in Time, Time in Museum” that has been focused on the promotion of the mission of museums and their activities, on the intensification of museums’ communication with the public, on strengthening the professional activities in museums as well as the mutual coordination of activities of the Union’s member museums. The campaign’s aim is to promote the broadening of the range of professional forms of work, methods and procedures of museum professionals for ensuring systematic and complex museum documentation activities of the 20th century society in Slovakia in accordance with the approved strategy of museum and gallery development in the Slovak Republic until 2018.

“The Story of an Object. Year 1914.” commemorates the 100th anniversary of the First World War outbreak. The book as one of the project’s outputs represents 24 collection objects in their chronological order from the collections of the UMS’s members. With the help of facts and stories they relate the events of 1914. At the same time museum professionals, authors of the articles provide information that they have gathered in the process of musealization of objects and by means of their presentation in the book they offer a possibility of their further use.

Compilers

ZVÄZ MÚZEÍ NA SLOVENSKU UNION OF MUSEUMS IN SLOVAKIA

**LESY Slovenskej republiky, štátny podnik, Lesnícke a drevárske múzeum
FORESTS of the Slovak Republic, state enterprise,
Museum of Forestry and Wood Technology**

Publikácia Rozšírenie lesnícky významných stromov a krov na území uhorského štátu (1913) / The publication entitled Spreading of trees and bushes significant in terms of forestry in the territory of the Hungarian State (1913)

Dvojzväzková publikácia vydaná v roku 1913 v Banskej Štiavnici v nemeckej a maďarskej jazykovej verzii je priekopníckym dielom obsahujúcim fytogeografické údaje o 159 druhov drevín vyskytujúcich sa na území Uhorska.

Spracovávanie prirodzeného rozšírenia lesných drevín v európskych krajinách sa začalo v roku 1896 na popud účastníkov II. kongresu Medzinárodného zväzu výskumných lesníckych ústavov (IUFRO). V Karpatskej oblasti sa prác ujal Ľudovít Fekete, profesor Baníckej a lesníckej akadémie v Banskej Štiavnici. Terénny prieskum trval do roku 1906. Na následné spracovanie nazbieraných údajov si prof. Fekete povolal ako asistenta Ing. Tibora Blattného.

V roku 1914 sa mal v Banskej Štiavnici konať VII. kongres IUFRO. Pri tejto príležitosti bolo plánované aj uvedenie publikácie Feketeho a Blattného. V dôsledku vypuknutia 1. svetovej vojny sa kongres nekonal a ministerstvo orby, ktoré prípravu a vydanie knihy financovalo, nepovolilo expedovať vytlačené dielo. Súhlasilo až po smrti prof. Feketeho 29. júna 1916, aby si uctilo jeho pamiatku a tiež z obáv, aby vojnovými udalosťami nebol zničený celý náklad diela.

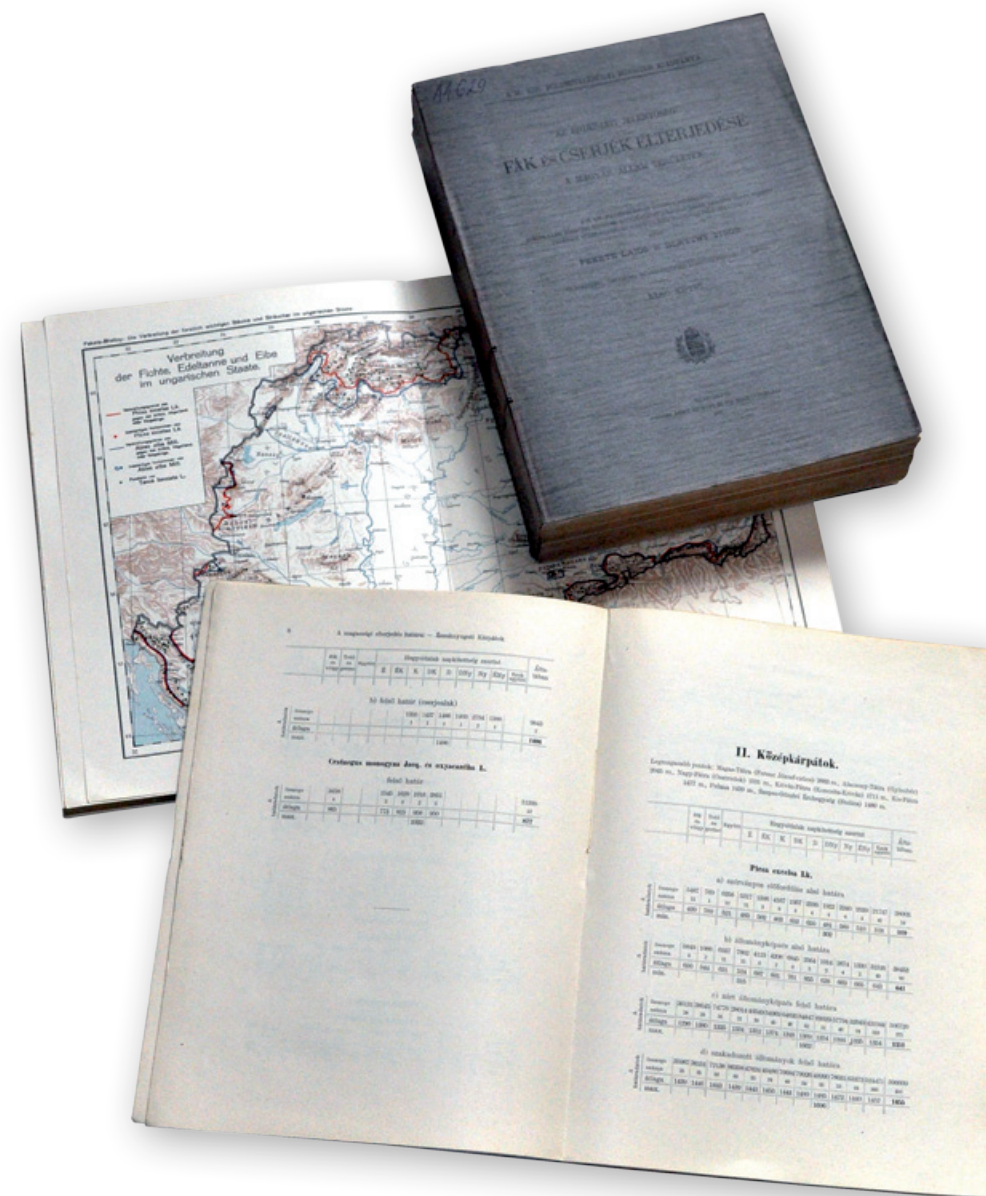
MAREK VANGA

The two-volume book published in 1913 in Banská Štiavnica in German and in Hungarian languages represents a pioneer work comprising phytogeographic data on 159 species of woody plants occurring in the territory of Hungary.

Data gathering on the natural spreading of woody plants in European countries began in 1896 on the impetus of participants of the Second World Congress of the International Union of Forest Research Organizations (IUFRO). In the Carpathians area the work was initiated by Ľudovít Fekete, professor at the Academy of Mining and Forestry in Banská Štiavnica. The field research continued until 1906. For the purpose of further treatment of gathered data professor Fekete hired Ing. Tibor Blattný to work as his assistant.

In 1914 Banská Štiavnica was to have hosted IUFRO World Congress VII. On this occasion there were plans to launch also the book by Fekete and Blattný. Because of the outbreak of World War I the World Congress did not take place and the Ministry of Agriculture, which were financing the preparation and publication of the book, did not grant the permission to distribute the copies of the published book. Only after professor Fekete's death on 29 June 1916 did they agree with the distribution in order to pay tribute to him and also because of fears that all copies could be destroyed in war times.

MAREK VANGA

Gymnaziálne vysvedčenie Emanuela Filu zo šk. roku 1913/1914 / Grammar school certificate of Emanuel Filo from 1913/1914 school year

Pred sto rokmi, práve keď nad Európou zaduneli prvé výstrely 1. svetovej vojny, pevne stisol v rukách svoje maturitné vysvedčenie Emanuel Filo a držal ho sťa kľúč k ďalším obzorom vzdelávania. O pár rokov z maturanta s obdivuhodnými výsledkami od prvej triedy až po oktávu, čo ocenil aj prezident T. G. Masaryk osobným darom – zlatými hodinkami, stal sa kandidát medicíny na pražskej Karlovej univerzite a neskôr na bratislavskej Lekárskej fakulte Univerzity Komenského. Vysokoškolské štúdium ukončil ako prvý lekár – Slovák. Hneď sa stal asistentom na tejto vysokej škole, súbežne pracoval na klinike, prešiel stážami v Prahe, Švajčiarsku a Francúzsku. Skúsenosti, ktoré získal, ho kvalifikovali najprv na funkciu dekana Lekárskej fakulty Slovenskej univerzity a v rokoch 1942 – 1944 aj rektora Slovenskej univerzity

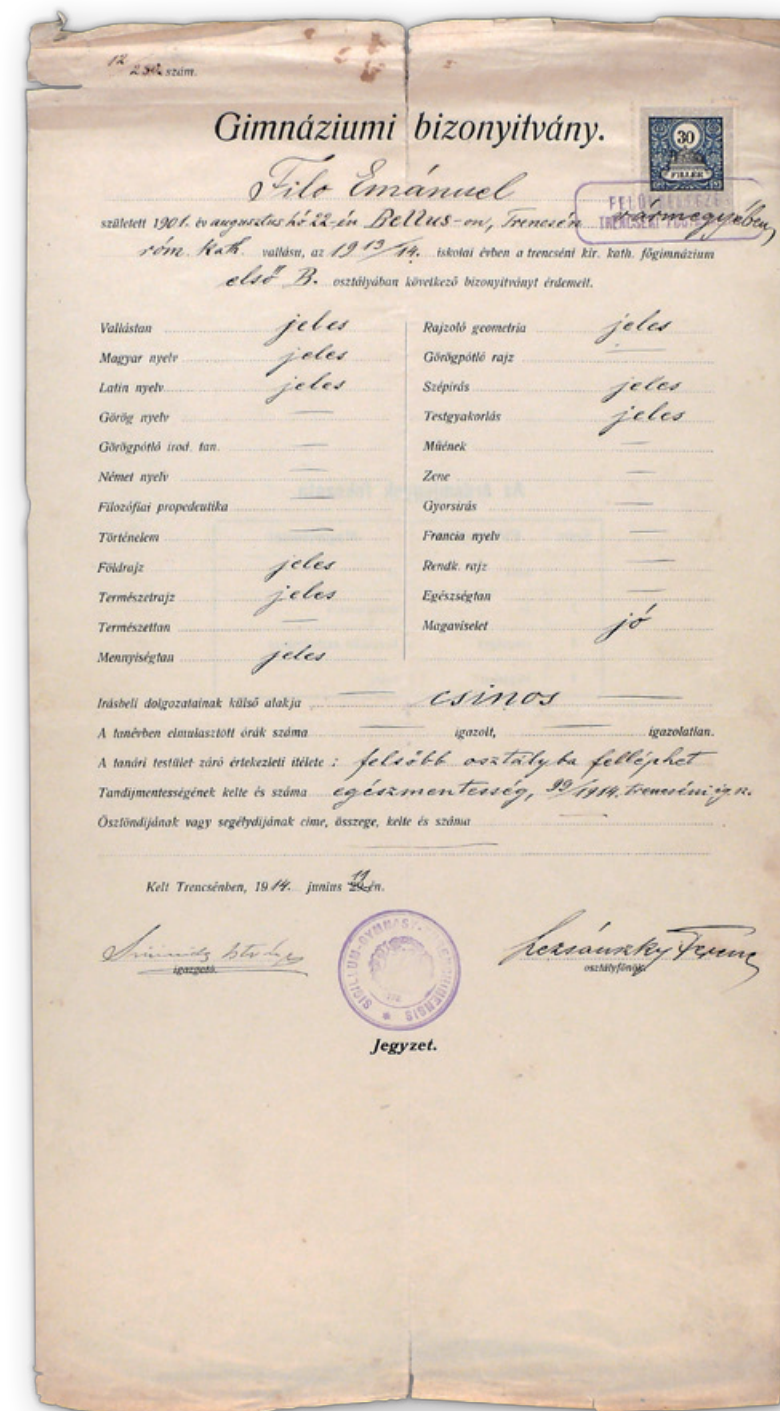
Po skončení 2. svetovej vojny očakával prof. Filo, že nastanú lepšie podmienky pre život a prácu v medicíne i na vysokej škole, ale nečakane prišli kruté chvíle zúčtovania. Z dôvodu jeho aktivít počas predchádzajúceho režimu musel v najproduktívnejšom období svojho života opustiť univerzitu, kliniku i svojich pacientov a priateľov. Nasledoval nútený odchod do nemocnice v Žiline. V 50. rokoch ho nezmyselne obvinili za návštevy kostola a odsúdili na 18 mesiacov väzenia. Po návrate z väzenia pokračoval vo svojej práci, hoci pravidelne mu nadriadené orgány sťažovali prácu i súkromný život. Skonal 7. októbra 1973 v Žiline. Skutočného ocenenia jeho životného diela sa dočkal až po roku 1989. V roku 1993 odhalili na nádvorí žilinskej nemocnice jeho bustu vyjadrujúcu odkaz významnej osobnosti slovenskej medicíny.

VLADIMÍR MICHALIČKA

One hundred years ago when Europe was shaken with the first shots of World War I Emanuel Filo grasped his school leaving examination certificate and held it as a key to the further educational opportunities. In a couple of years the school leaver with outstanding learning results from the first until last grade, who was, by the way, honoured even by the president T. G. Masaryk by means of the personal gift – golden watch, became the medicine candidate at Prague Charles University and later on at Bratislava Faculty of Medicine, Comenius University. He finished these studies as the first Slovak doctor. Immediately afterwards, he obtained a post of the assistant at this university and worked at the clinic at the same time. He did internships in Prague, Switzerland and France. The experience he gained qualified him, first of all, for the function of the dean of the Faculty of Medicine, Slovak University, and in 1942–1944 also for the rector of the same university.

After World War II professor Filo expected better living and working conditions both in medicine and at the university but unexpectedly there came harsh moments of reckoning. Because of his activities in times of the previous regime he had to leave university at the most productive period of his life, as well as his clinic, patients and friends. The follow-up consisted of the forced departure to Žilina hospital. In the 1950s he was irrationally accused to have visited a church and sentenced to 18 months of prison. After his return from prison he continued in his work though the authorities regularly made his private and working life difficult. He died on 7 October 1973 in Žilina. The real appreciation of his life-time work came only after 1989. In 1993 his bust was unveiled in the courtyard of Žilina hospital conveying the message of an important figure of the Slovak medicine.

VLADIMÍR MICHALIČKA

Slovenské banské múzeum
Slovak Mining Museum

Pozvánka na vlasteneckú slávnosť Petőfiho krúžku z 15. marca 1914 / An invitation to the patriotic celebrations of Petőfi Club from 15 March 1914

Pod vplyvom osvietenských školských reforiem Márie Terézie a Jozefa II., ako aj rozvíjajúcich sa národných hnutí začali v habsburskej monarchii vznikať rôzne čitateľské a literárne spoločnosti aj na stredných školách v Uhorsku. Ich cieľom bolo vzdelávanie v národných jazykoch a rozvoj národných literatúr. Na evanjelickom lýceu v Banskej Štiavnici vznikli už v 20. a 30. rokoch 19. storočia študentské literárne spoločnosti – slovenská, maďarská a nemecká. Maďarská literárna spoločnosť Magyar literatúrai Társaság vznikla v školskom roku 1826/1827 a pôsobila na škole až do roku 1919, kedy bolo evanjelické lýceum zatvorené. V priebehu svojej existencie spoločnosť používala viaceré názvy, ako napríklad Önképzőkör (Vzdelávací krúžok), Magyar önképző Petőfi kör (Maďarský samovzdelávací Petőfiho krúžok) či Petőfi önképzőkör (Petőfiho samovzdelávací krúžok). Hlavným cieľom spolku bola samovzdelávacia činnosť členov a rozširovanie ich vedomostí z maďarského jazyka a literatúry. Študenti mali vlastnú spolkovú knižnicu a vydávali viaceré študentské rukopisné literárne časopisy. Počas školského roka tiež organizovali viaceré literárne a spomienkové podujatia, na ktorých si pripomínali udalosti maďarskej revolúcie 1848/1849. Na nich študenti prednášali svoje literárne práce a tiež čítali úryvky z literárnych prác maďarských spisovateľov.

Jedným z podujatí Petőfiho krúžku bola vlastenecká slávnosť, ktorá sa konala 15. marca 1914 o tretej hodine popoludní v telocvični ev. lýcea. Zachovala sa k nej papierová pozvánka na bielom papieri s textom v maďarskom jazyku. Na prednej strane v ornamentálnom ráme je text pozvánky. Vo vnútri na pravej strane je vytlačený program v desiatich bodoch.

ADRIANA MATEJKOVÁ

Due to the Enlightenment educational reforms of Maria Teresa and Joseph II as well as under the influence of developing nationalistic movements the Habsburg monarchy saw the founding of various reading and literary societies also at secondary schools in Hungary. Their aim was to educate in national languages and to promote the development of national literatures. At the Protestant grammar school in Banská Štiavnica there were two student literary societies created already in 1820s and 1830s – Slovak, Hungarian and German. Hungarian literary society Magyar literatúrai Társaság was established in the school year 1826/1827 and continued to be active at the school until as late as 1919 when the Protestant grammar school was closed. In the course of its existence the society used several names such as Önképzőkör (Educational Club), Magyar önképző Petőfi kör (Hungarian Self-educational Petőfi's Club) or Petőfi önképzőkör (Petőfi's Self-educational Club). The principal interest of this society lay in self-educational activities of its members and in the increase of their knowledge in Hungarian language and literature. The students had their own society library and they published several manuscript literary magazines. During the school year they also organised various literary and commemorative events during which they commemorated the events of the Hungarian revolution 1848/1849. In the course of the programme the students declaimed their literary works and they read extracts of literary works of Hungarian writers as well.

One of the activities of the Petőfi's Club was the patriotic celebration that took place on 15 March 1914 at 3 p. m. in the gym of the Protestant grammar school. A paper invitation to this event has been preserved – the text in Hungarian language on white paper. The front side features the text of the invitation in an ornamental frame. The printed programme comprising ten points can be found inside the invitation on the right page.

ADRIANA MATEJKOVÁ

Slovenské múzeum ochrany prírody a jaskyniarstva Liptovský Mikuláš
Slovak Museum of Nature Protection and Speleology Liptovský Mikuláš

Príbeh Michala Bacúrika a Harmaneckej jaskyne / The story of Michal Bacúrik and Harmanecká Cave

Ked' sa 30. septembra 1914 v Rožňave narodil Michal Bacúrik, nik ani len netušil, že to bude človek, ktorému sa podarí odkliať v masíve Kotolnice vo Veľkej Fatre tajomstvo Harmaneckej jaskyne. V roku 1924 sa prisťahoval s rodičmi do Dolného Harmanca a desaťročnému vnímavému chlapcovi poskytla príroda priestor pre spoznávanie okolitých vápencových scenérií. Kroky ho dovedli aj k tajomnému otvoru, cez ktorý vial prievan a lietali netopiere. Počas mnohých dní a večerov, zväčša sám, odstraňoval prekážky, úžiny a balvany, aby 22. júna 1932, v sprievode ďalších piatich nadšencov, objavil Harmaneckú jaskyňu, dodnes jedinú sprístupnenú jaskyňu vo Veľkej Fatre. Michal Bacúrik sa zúčastnil v rokoch 1949 – 1950 na organizovaní a zabezpečovaní sprístupňovacích prác v jaskyni, v rokoch 1950 – 1958 pracoval ako jej správca a v roku 1956 objavil jej ďalšie nové časti. Po roku 1970 sa podieľal na prieskume krasových javov aj v iných častiach Harmaneckého krasu. Zomrel 21. októbra 1983 v Banskej Bystrici.

K Harmaneckej jaskyni sa viažu desiatky predmetov uložených v zbierkach Slovenského múzea ochrany prírody a jaskyniarstva, medzi nimi aj fotografie a rukopis z pozostalosti M. Bacúrika.

PETER HOLÚBEK

When Michal Bacúrik was born on 30 September 1914 in Rožňava, nobody had the slightest idea of the fact that this would be the man that would manage to break the spell of Harmanecká Cave secret in the Kotolnica Massif in Veľká Fatra. In 1924 he moved with his parents to Dolný Harmanec and there the nature provided the ten-year-old perceptive boy with the possibility to explore surrounding limestone sceneries. His steps took him also to a mysterious hole from which the bats flew out and the draught could be felt. For many days and evenings, usually alone, he kept removing obstacles, straits and boulders so that he could discover Harmanecká Cave on 22 June 1932 together with five other enthusiasts. Until today, it has been the only cave in Veľká Fatra open to public. In 1949–1950 Michal Bacúrik participated in organizing the work when making the cave accessible to public, in 1950–1958 he worked as its administrator and in 1956 he discovered its other new parts. After 1970 he was involved in the exploration of karst phenomena also in other parts of Harmanecký Karst. He died on 21 October 1983 in Banská Bystrica.

There are dozens of artefacts in the collections of the Slovak Museum of Nature Protection and Speleology that are connected with Harmanecká Cave, including also the photographs and manuscripts from Michal Bacúrik's inheritance.

PETER HOLÚBEK

Štátna vedecká knižnica – Literárne a hudobné múzeum Banská Bystrica
State Scientific Library - Literature and Music Museum in Banská Bystrica

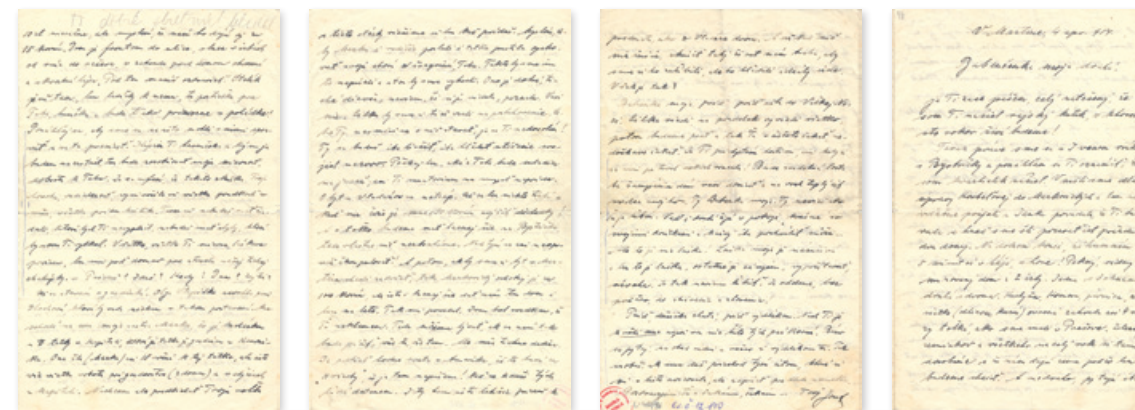
Vojnová korešpondencia – List Hany Gregorovej a Jozefa Gregora Tajovského z roku 1914 / War correspondance – The letter of Hana Gregorová and Jozef Gregor Tajovský from 1914

V roku 1914 boli Hana Gregorová a Jozef Gregor Tajovský manželmi už 7 rokov. Počas tohto obdobia boli mnohokrát odlúčení, či už kvôli ich pracovným povinnostiam, osobným záujmom alebo zdravotným problémom Hany Gregorovej. Boli to práve listy, ktoré im ostávali, aby zmiernili ich odlúčenie. Riešili v nich zásadné otázky spoločnej budúcnosti, ale aj každodenné maličkosti, ktoré spolu nemohli zdieľať. Keď som preč od Teba, vždy akosi intenzívnejšie cítim, že patríme spolu, čítame v jednom z listov Hany Gregorovej Tajovskému v roku 1914. Zdá sa, že vzájomné odlúčenie im umožnilo vážiť si vzácnu prítomnosť toho druhého, previazalo ich vzťah ešte pevnejšie a napokon aj pomohlo prekonať najdlhšiu odluku, ktorá ich ešte len čakala – Prvú svetovú vojnu. Príbeh, ktorý rozpráva list z apríla 1914 je však ešte šťastným príbehom, plný plánov, očakávaní vytúženej spoločnej budúcnosti, Tajovský píše, že našiel rajský kútik, v ktorom sto rokov žijí budeme. Postupne sa však aj tieto krásne predstavy rozplynuli. Na prelome rokov už obaja vedia, že ich čaká ďalšia veľká skúška, tentokrát oveľa hrozivejšia, existenciálna. Ich ďalšia korešpondencia dostáva prívlastok vojnová. Tajovský v roku 1915 narukuje a lúči sa s Hanou so slovami – s Tvojimi obrázkami na srdci odchádzam na bojište v tom vedomí, že do srdca nemôžem byť strelený.

EVA URBANOVÁ

In 1914 Hana Gregorová and Jozef Gregor Tajovský had been married for 7 years. During that period they had been separated for many times either for work duties, personal interests or health problem of Hana Gregorová. And they had only letters to help them bearing up with their separation. In their letters they discussed essential questions of their common future as well as everyday details they could not share personally. When I am away from you, somehow I always feel more intensively that we belong together; one can read in one of the letters of Hana Gregorová to Tajovský in 1914. It seems that their separation allowed them to realize the value of the priceless presence of their partner and strengthened their relationship even more and, finally, it helped them to endure the longest separation they were only to face – World War I. However, the story narrated in the letter from April 1914 still represents a happy picture full of plans, expectations of the long-desired common future; Tajovský writes that he found a paradise-like nook where we will be alive for hundred years. Step by step these beautiful visions disappeared. At the turn of years both of them knew that another big trial awaited them, this time more frightening, existential one. Their further correspondence became a war one. In 1915 Tajovský leaves for the front saying good-bye with these words – with your images on my heart I am leaving to the battlefield knowing that I cannot be shot into my heart.

EVA URBANOVÁ

Horehronské múzeum v Brezne Horehron Museum in Brezno

Dorotin príbeh / Dorota's story

Od polovice druhej dekády 20. storočia pribúdali v slovenských domácnostiach fotografie s rovnakým motívom – ateliérové podobizne vystrojených vojakov, spoločné rodinné fotografie s uniformovanými mužmi alebo pozdravy z frontu. Stali sa jediným spojitvom so živiteľmi rodín, manželmi, otcami a príbuznými trpiacimi na bojiskách svetového vojnového konfliktu.

Jedna z takýchto fotografií zdobila aj domácnosť vrchárky Dory Lemešovej z lazú Čachovo pri Brezne, kam sa jej rodičia presťahovali z okolia Hriňovej. Tu spoznala svojho budúceho manžela, za ktorého sa vydala, dúfajúc, že vytvorí harmonickú rodinu. Takú, aká sa na ňu dívala z fotografie, ktorú si zavesila na stenu po tom, čo odvelili na front aj otca jej detí. Na prvý pohľad ničím výnimočný rodinný portrét však pre jeho majiteľku predstavoval omnoho viac ešte dlho potom, čo na frontoch utíchli zbrane. Ján Lemeš síce prežil a v zdraví sa vrátil domov, ale nedožil sa rodiny. Bez rozlúčky emigroval do Argentíny a Dorota ostala v podobe idylického obrázku len ukradnutý moment krátkodobého rodinného šťastia, šťastia kompletnej rodiny chránenej starostlivým otcom a manželom. Paradoxne, prežívala ho v čase, ktoré šťastiu neprišlo a zo žien robilo vojnové vdovy. Malo však trpkú príchut' zakaždým, keď pozrela na fotografiu, ktorá, byť vojnových čias, pravdepodobne by nikdy nebola vznikla a smutný príbeh Dory by zapadol prachom. Vďaka fotografii ho môžeme aspoň čiastočne precítiť.

IVICA KRIŠTOFOVÁ

From the mid-1910s Slovak households saw the increase of the photographs with the same theme – studio portrayals of equipped soldiers, family photos with men in uniforms or greetings from the front. They became the only link with breadwinners of the family, husbands, fathers and relatives suffering on the battlefields of the World War conflict.

One of those photographs was displayed also in the household of Dora Lemešová, woman living in the mountains in an isolated hillside hamlet Čachovo near Brezno where her parents had moved from the vicinity of Hriňová village. There she met her future husband whom she married later on hoping they would create a harmonious family. Such a family that was looking at her from the photograph she had hung on the wall after the father of her children had been posted to the front. At first sight it is an ordinary family portrait but in the eyes of its owner it used to be much more even long after the arms fell silent on the fronts. Although Ján Lemeš survived and came back home safe and sound he did not let his family enjoy his presence. Without any farewell he emigrated to Argentina. Thus, only a stolen moment of the short-lived family happiness did remain in form of an idyllic picture – happiness of a complete family guarded by a caring father and husband. Paradoxically, she was living it in times that could not be less favourable for happiness and that was making war widows of women. Each time she looked at the photo, she felt both happy and bitter. If it had not been for the war times the photo would not have been taken and the sad story of Dora would have been covered with dust. Thanks to the photo we can partly experience it.

IVICA KRIŠTOFOVÁ

Múzeum mesta Bratislavy Bratislava City Museum

Vejár s vyobrazením osobností z 1. svetovej vojny / Fan depicting the personalities of World War I

Vejár je súčasťou súboru pamiatkových (vlasteneckých) predmetov spojených s propagandou počas 1. svetovej vojny. Propaganda cielene manipulovala s názormi obyvateľov a pôsobila na upevňovanie pocitov národnej hrdosti a obetavosti znášať vojnové nariadenia. Využívali sa na to aj užitkové a pamiatkové predmety. Obľúbenou témou propagandy na predmetoch bolo zdôrazňovanie postavenia panovníka, spojenectvo s Nemeckom a funkcia vrchného velenia vo vojne. Vejár bol rozširovaný na jednej z vlasteneckých akcií Červeného kríža pravdepodobne v roku 1916. Skladá sa zo 14 farebne tlačených portrétov na papieri s vlastnoručnými podpismi na jednotlivých poliach vejára. Centrálne stredovo sú umiestnení rakúsko-uhorský panovník František Jozef I. (1830 – 1916) a nemecký cisár Wilhelm II. (1859 – 1941). Zastúpení sú štyria arcivojvodovia habsburského dvora, veliteľia jednotlivých zborov a armád: Friedrich (1856 – 1936), Eugen (1863 – 1954), Jozef (1872 – 1962) a Jozef Ferdinand (1872 – 1942). Na vejári sa ďalej nachádzajú náčelník generálneho štábu Franz Conrad von Hötzendorf (1852 – 1925), minister vojny Alexander Krobatin (1849 – 1933), najvyšší admirál Anton Haus (1851 – 1917) a generáli a veliteľia armád: Eduard von Böhm-Ermolli (1856 – 1941), Svetozar Boroevič (1856 – 1920), Viktor Dankl (1854 – 1941), Karl von Pflanzer-Baltin (1855 – 1925) a veliteľ pevnosti Przemysl Hermann Kusmanek (1860 – 1934).

Materiál: drevo, papier, farebná tlač. Zhotoviteľ: tlačiareň Hermes Viedeň [Buch- u. Kunstdruckerei]. Datovanie: okolo 1916.

ELENA KURINCOVÁ

The fan belongs to the collection of heritage (patriotic) objects related to the propaganda during World War I. The propaganda deliberately manipulated with opinions of inhabitants and influenced them towards strengthening the emotions of national pride and self-sacrifice in terms of bearing up with war regulations. Practical objects as well as souvenir ones were used for this purpose. One of the favourite topics of propaganda depicted on the objects was the emphasis on the status of the sovereign, alliance with Germany and the role of the supreme command in war. The fan was distributed on the occasion of one of the patriotic Red Cross events, probably in 1916. It features 14 coloured portraits printed on paper with authentic signatures on the individual parts. In the middle there is the Austro-Hungarian sovereign Franz Joseph I (1830–1916) and German Emperor Wilhelm II (1859–1941). Other presented figures include four archdukes of the Habsburg Royal Court, commanders of individual troops and armies: Friedrich (1856–1936), Eugen (1863–1954), Joseph (1872–1962) and Joseph Ferdinand (1872–1942). On the fan one can also find the Chief of the General Staff Franz Conrad von Hötzendorf (1852–1925), the Minister of War Alexander Krobatin (1849–1933), the Grand Admiral Anton Haus (1851–1917) and generals and army commanders: Eduard von Böhm-Ermolli (1856–1941), Svetozar Boroevič (1856–1920), Viktor Dankl (1854–1941), Karl von Pflanzer-Baltin (1855–1925) and the commander of the Przemysl fortress Hermann Kusmanek (1860–1934).

Material: wood, paper, coloured printing. Producer: printing house Hermes Vienna [Buch- u. Kunstdruckerei]. Dating: around 1916.

ELENA KURINCOVÁ

Múzeum vo Svätom Antone
Museum in Svätý Anton

Pamätný tanier od cára / Memorial plate from the tsar

Posledným užívateľom kaštieľa vo Svätom Antone bol bývalý bulharský cár Ferdinand Coburg (1861 – 1948) a aj z tohto dôvodu Múzeum vo Svätom Antone vlastní viacero unikátnych predmetov z obdobia 1. svetovej vojny, ktoré priamo, či nepriamo s ňou súvisia. V kaštieli sa uchovávala značná časť z pozostalosti Ferdinanda Coburga, medzi inými aj predmet, o ktorom je príbeh z nášho múzea. Je ním hlboký porcelánový tanier priemeru 24 cm, ktorý vyrobila známa česká porcelánka Stará Role. Na zadnej strane taniera je zelená podglazúra a značka porcelánky v podobe orlice s nápisom „ALT ROHLAU“, ktorú používala v rokoch 1884 až 1920. Na tanieri sú vyobrazení panovníci ústredných veľmocí: rakúsko-uhorský panovník František Jozef I., nemecký cisár Wilhelm II., osmanský sultán Mehmed V. a bulharský cár Ferdinand Coburg.

Charakteristiku zúčastnených v konflikte najlepšie vystihujú historické súvislosti, ktoré rozpráva cár Ferdinand prostredníctvom fiktívneho príbehu. Beletrizovaný dej, cez ktorý múzeum priblížilo svojim návštevníkom obdobie 1. svetovej vojny, predstavuje s odstupom času pohľad Ferdinanda Coburga na vojnové dianie, keď tanier v roku 1939 odovzdáva z vďaky svojmu osobnému jágrovi Vojtechovi Kováčovi a upozorňuje ho na nezmyselnosť vojnového konfliktu i prehnanej honby za mocou a slávou.

MARIAN ČÍŽ

The last user of the manor house in Svätý Anton was the former Bulgarian tsar Ferdinand Coburg (1861–1948) and this was one of the major reasons why the Museum in Svätý Anton owns several unique objects from World War I period that are directly or indirectly connected with this event. The manor house has preserved a significant part of the inheritance of Ferdinand Coburg, among others things also an object that is the topic of the story from our museum. It is a porcelain soup plate, 24 cm diameter, produced by the well-known Czech porcelain factory Stará Role. The back side of the plate is covered by green under-glazing and the sign of the porcelain factory in form of an eagle and inscription „ALT ROHLAU“ that was used by this factory from 1884 till 1920. The plate features the portraits of the Allied Powers' sovereigns: Austro-Hungarian Emperor Franz Joseph I, German Emperor Wilhelm II, Ottoman Sultan Mehmed V and Bulgarian tsar Ferdinand Coburg.

Characteristics of the parties involved in the conflict are best illustrated by the historical context narrated by the tsar Ferdinand in a fictitious story. The plot treated in terms of fiction, used by the museum in order to give its visitors an idea of the World War I period, presents the view of Ferdinand Coburg on the war events in 1939 – after a lapse of time when he was giving the plate as a gesture of gratitude to his personal gamekeeper Vojtech Kováč and at the same time he was warning him of the pointlessness of the war conflict as well as of the excessive pursuit for power and glory.

MARIAN ČÍŽ

Tekovské múzeum v Leviciach
Tekov Museum in Levice

Ladislav Mednyánszky: Za frontom / Ladislav Mednyánszky: Beyond the front

Ladislav Mednyánszky (1852 – 1919) je u širokej verejnosti známy najmä ako maliar krajín. Veľkú časť svojej tvorby však venoval aj žánrovým výjavom, na ktorých dominujú postavy žobrákov, tulákov a starcov. Od roku 1914 sa hlavnou témou jeho diel stáva 1. svetová vojna, keď sa dobrovoľne prihlásil na front ako korešpondent a kreslič pre budapeštianske noviny. Úlohou vojnových korešpondentov bolo maľovať propagandistické diela zachytávajúce vojnové udalosti z frontu. Mednyánszky však nemaloval samotný boj ani slávnostné víťazné pochody, skôr ho zaujali tragické osudy jednotlivcov alebo malých skupín.

Na obraze „Za frontom“ je zachytený zákop. Celá maľba je tmavá, farby sú temné a smutné. Vpredu sú dve dominantné postavy: ranený vojak a ošetrovateľ. Ošetrovateľ v popredí zaberá centrum kompozície. Na ruke má bielu pásku s červeným krížom, ktorá akoby bola jediným jasným bodom celého výjavu. Ošetrovateľ ošetruje ruku zraneného vojaka ležiaceho v zákope. Sám autor bol na fronte ranený, možno práve tento obraz je jeho poďakovaním sa ošetrovateľovi a všetkým neznámym ošetrovateľom, ktorí zachránili množstvo životov alebo boli jedinou útechou vojakov v ich posledných chvíľach. Na pozadí vidieť ešte niekoľko temných obrysů vojakov čakajúcich na svoj osud. Nie je tu nič, čo by naznačovalo nádej na zlepšenie situácie, v ktorej sa ocitli tieto postavy. „Vojna bude ešte dlhá...“

Do zbierok múzea sa toto dielo dostalo v 50. rokoch 20. storočia prostredníctvom ponuky miestneho maliara Františka Mazálka z Orovnice. Obraz dnes patrí k najvzácnejším kusom umeleckej zbierky Tekovského múzea v Leviciach.

Základné údaje: datovanie: 1916 – 1918, rozmer: výška – 64 cm, šírka – 82 cm, technika: olej na kartóne, značenie: neznačené, vystavené: koncertná sála Tekovského múzea v Leviciach..

PETER PLEVA

Ladislav Mednyánszky (1852–1919) is well-known with the general public especially as a landscape painter. However, he devoted a significant part of his work to genre painting featuring the figures of beggars, vagabonds and old men. From 1914 onwards, World War I became the main topic of Mednyánszky's paintings when he volunteered to the front as a war correspondent and drawer for the Budapest newspaper. The task of war correspondents was to paint propaganda pictures depicting war events from the front. In fact, Mednyánszky did not paint the battle as such neither did he depict the solemn victorious marches, he was rather interested in tragic destiny of individuals or smaller groups.

The picture "Beyond the front" shows the trenches. The painting as such is dark; the colours are sombre and sad. In the foreground there are two dominant figures: an injured man and a male nurse. The male nurse in the foreground takes the centre of the composition. His white band with a red cross on his arm seems to be the only bright spot of the scene. The male nurse is treating the hand of the soldier lying in the trench. The author himself was wounded in the front and this painting might be his expression of gratitude to the male nurse and all unknown male and female nurses that had saved plenty of lives or had been the only consolation of dying soldiers. In the background there are several other dark outlines of soldiers awaiting their destiny. There is nothing that could indicate the hope for improvement of the situation that these figures have been involved in. "The war will take quite a long time still..."

The museum collections acquired this picture in 1950s thanks to the offer of local painter František Mazálek from Orovnica. Nowadays, the painting represents one of the most priceless artefacts of the art collection of Tekov Museum in Levice.

Basic information: dating: 1916 – 1918, dimensions: height – 64 cm, width – 82 cm, technique: oil on cardboard, signing: no signing, exhibited: Tekov Museum's concert hall

PETER PLEVA

Stredoslovenské múzeum v Banskej Bystrici Central Slovakia Museum in Banská Bystrica

Vojnová scéna – záchrana ranených vojakov sanitármi / War scene – salvage of injured soldiers by male nurses

16. uhorský kráľovský honvédskejší peší pluk so sídlom v Banskej Bystrici vznikol v roku 1886. Bol určený pre vojakov pochádzajúcich zo Zvolenskej, Novohradskej a Gemersko-malohontskej župy. V roku 1914 mali Slováci v tomto útvere zastúpenie 41%. Po vypuknutí 1. svetovej vojny sa pluk už 26. augusta 1914 zapojil do vojnových operácií. V pluku slúžili mnohé významné slovenské osobnosti, ako básnik Ivan Krasko, spisovateľ Jozef Gregor Tajovský, architekt Ladislav Hudec, básnik a vedúca osobnosť spolku Mor ho! Ján Filipča, či neskorší československý generál Branislav Manica. Počas vojny vykonával pluk aj nevojnové aktivity, akými boli akvizíčná činnosť a mapovanie činnosti pluku, uskutočňovanie finančných zbierok na podporu vojnových vdov a sirot, vydávanie vlastného časopisu či vyhotovenie olejomalieb padlých dôstojníkov. Priamo v Banskej Bystrici v budove katolíckeho gymnázia bola v dňoch 29. júna - 7. júla 1918 inštalovaná výstava o pluku. Na nej bola prezentovaná koristná výzbroj a výstroj získaná z bojísk, portréty a karikatúry dôstojníkov a vojakov pluku, ale predovšetkým autentické fotografie. Na výstave bolo použitých 700 kusov predmetov, ktoré dopĺňalo 500 fotografií. Predmety a fotografie z výstavy ostali v Banskej Bystrici a ich podstatná časť sa dostala do zbierok súčasného Stredoslovenského múzea. Tento unikátny súbor pôvodných artefaktov reprezentuje kresba Kalmána Tichého „Záchrana ranených vojakov sanitármi“ z roku 1917. Kresba pochádza z výstavy 16. pešieho pluku.

VLADIMÍR SKLENKA, ROMAN HRADECKÝ, PETER CHORVÁT

The 16th Royal Hungarian Honvéd Infantry Regiment located in Banská Bystrica was established in 1886. It was meant to include soldiers originating from Zvolenská, Novohradská and Gemersko-malohontská counties. In 1914, 41% of this military unit consisted of Slovaks. After the outbreak of World War I the regiment entered the war operations as early as on 26 August 1914. In its ranks served many significant Slovak personalities, e. g. the poet Ivan Krasko, writer Jozef Gregor Tajovský, architect Ladislav Hudec, Ján Filipča, poet and leading personality of the Mor ho! Society, or Branislav Manica that became a Czechoslovak general later on. During the war the regiment was involved also in non-military activities, such as organising acquisition activities or documenting the regiment's activity, fundraising in support of war widows and orphans, publishing their own magazine or painting oil portraits of fallen officers. The building of a Catholic grammar school, located directly in Banská Bystrica, hosted an exhibition on the regiment running from 29 June to 7 July 1918. It presented the arms, ammunition and equipment gained from battlefields, portraits and caricatures of officers and soldiers of the regiment but primarily authentic photographs. Overall, the exhibition comprised 700 objects enriched with 500 photographs. The exhibits and photographs remained in Banská Bystrica and their major part entered the collections of the contemporary Central Slovakia Museum. This unique set of original artefacts is represented by the drawing by Kalmán Tichý entitled "Salvage of injured soldiers by male nurses" from 1917. Drawing comes from the 16th Infantry Regiment exhibition.

VLADIMÍR SKLENKA, ROMAN HRADECKÝ, PETER CHORVÁT

Hornonitrianske múzeum v Prievidzi
Horná Nitra Museum in Prievidza

Strela jednotného náboja 76,2 mm pre ruský divízny kanón Putilov M1902 / Projectile of the uniform cartridge 76,2 mm calibre for the Russian divisional gun Putilov M1902

Strelu do ruského divízneho kanóna kalibru 76,2mm vyrobenú v roku 1916 získalo múzeum od Gabriela Schlossára z Prievidze. Kanóny s takýmito granátmi vyrábala zbrojovka Putilovski v Petrohrade (Saint-Peterburg) od roku 1902. Ruskí inžinieri pri návrhu progresívneho dela vychádzali z francúzskeho kanóna Canon de 75 modèle 1897.

Granát mal darca po svojom otcovi Kolomanovi Schlossárovi, ktorý sa narodil 7. októbra 1896 ako prvé z ôsmich detí v starej prievidzskej rodine. Koloman, vyučený za obchodníka, mal len 18 rokov, keď musel narukovať. Bol odvelený do Talianska a Srbska. Na talianskom fronte sa zúčastnil bojov pri vrchu Monte Kuk a hore Monte Grappa. Proti strelám ho chránil strieborný agnuštek s Pannou Máriou, ktorý mu pred odchodom našla matka do uniformy. Cestou na dovolenku mu veliteľ prikázal odniesť dva granáty ruskej výroby do jeho bytu v Budapešti. Jeden z týchto vojenských výdobytkov si aj sám priniesol domov. Granát získal významné miesto na starožitných hodinách v domácnosti Schlossárovcov, ktorí viedli po vojne obchod so zmiešaným tovarom na Dlhej ulici v Prievidzi. Život Kolomana Schlossára sa ukončil 1. mája 1985 a uzavrel jeho osobné spomienky na veľkú vojnu späť s predmetom.

JAROSLAVA KUPČOKOVÁ

The projectile for the Russian divisional gun 76,2mm calibre made in 1916 was obtained by the Museum from Gabriel Schlossár from Prievidza. Guns with this type of shells were made by the Putilovski Works in Saint-Petersburg since 1902. Russian engineers were inspired by the French Canon de 75 modèle 1897 when inventing this new progressive one.

The donor inherited the shell from his father Koloman Schlossár who was born on 7 October 1896 as the eldest of eight children in an old Prievidza family. Koloman, trained to be a merchant, was only 18 when he had to leave for the front. He was sent to Italy and Serbia. On the Italian front he experienced the battles near the mountains Monte Kuk and Monte Grappa. He was protected against the bullets by a silver scapular with Madonna that his mother had sewn into his uniform before his departure. On his way on holiday his commander ordered him to take the two shells of Russian production to his flat in Budapest. He himself took one of these military novelties home. The shell got an honorary place on an ancient clock in the Schlossár household who ran a general store after the war in Dlhá Street in Prievidza. The life of Koloman Schlossár ended on 1 May and closed his personal souvenirs of the Great War connected with the object.

JAROSLAVA KUPČOKOVÁ

**Novohradské múzeum a galéria Lučenec /
Novohrad Museum and Gallery Lučenec**

Vojenská poľná fľaša vzor 15 z lučenskej smaltovne Rakottyay / War field bottle, model 15 from Lučenec enamel works Rakottyay

Smaltovaná poľná fľaša vzor 15 zo zbierok múzea rozpráva príbeh obyčajných ľudí z Novohradu, ktorí v ťažkých podmienkach vyrábali prvotriedny tovar pre vojakov bojujúcich v blate zákopov. Svojím univerzálnym dizajnom sa fľaša stala nerozlučným sprievodcom rakúsko-uhorských vojakov počas ich vojenskej anabázy spojenej so službou cisárovi a vlasti. Smaltovňu založil Juraj Rakottyay (Rakottyay György) v roku 1892 v Lučenci. Vyrábala rôzne kovové súčiastky, tovar pre domácnosť, luxusné ručne zdobené sady riadov a solitéry. Počas 1. svetovej vojny pracovala smaltovňa výlučne pre vojsko. Produkovala hrnčeky, rajnice, kotly, lavóry, nočníky, poľné fľaše a nábojnice. V závoде pracovali vo veľmi zlých podmienkach aj ženy a deti. Ich nespokojnosť s pracovnými podmienkami vyvrcholila v roku 1918 viacerými štrajkami.

Poľnú fľašu vzor 15 začali vyrábať v roku 1915 podľa poľnej fľaše vzor 1888. Rozdiel tkvel vo zväčšení objemu z pôvodných 0,5l na 0,55l. Existovala vo viacerých verziách, napríklad: plochá s elipsovým prierezom, s oválnym alebo kruhovým telom alebo oválna s oblým rovným dnom. Najčastejšie sa stretávame s poľnou fľašou so zaobleným dovnútra vydutým dnom a dvoma proti sebe stojacimi uškami na odsadených pleciach – tento tvar má aj sivozelená fľaša, ktorú v publikácii prezentujeme. Okrem Rakottyayovej smaltovne v Lučenci vyrábali poľné fľaše aj iné smaltovne na území monarchie. Z nich najznámejšie boli smaltovne vo Viedni, Brne, Budapešti, Matejovciach, Petržalke a Hronci.

ŠTEFAN CHRASTINA

Enamel field bottle model from the museum's collections tells the story of ordinary people from Novohrad who produced first-quality goods in very harsh conditions for soldiers fighting in the mud of the trenches. The universal design of the bottle made it an inseparable companion of Austro-Hungarian soldiers during their war troubles connected with the service to the Emperor and homeland. The enamel works was established by Juraj Rakottyay (Rakottyay György) in 1892 in Lučenec. It produced various metal components, household goods, luxury handmade decorated sets of tableware and original pieces. During World War I the enamel works produced solely for the army. It made mugs, pans, kettles, washbowls, chamber pots, field bottles and cartridge cases. The works employed – under very difficult conditions – also women and children. Their dissatisfaction with working conditions culminated in 1918 in several strikes.

The field bottle model 15 started to be produced in 1915 on the basis of the field bottle model 1888. The difference lay in making the volume bigger from the original 0,5l to 0,55l. It was made in several versions, e. g. flat one with elliptic cross-section, with oval or circular body or oval with straight bottom. Most often one can find a field bottle with the bottom rounded and convex into the inside and two opposing handles on the offset arms – this form is shared also by a grey-green bottle that we are presenting in the book. Besides Rakottyay's enamel works in Lučenec field bottles were produced by other enamel works in the territory of the monarchy. The most famous of them were ones in Vienna, Brno, Budapest, Matejovce, Petržalka and Hronec.

ŠTEFAN CHRASTINA

Krajské múzeum v Prešove
Regional Museum in Prešov

Čiapkový odznak neznámeho príslušníka rakúsko-uhorskej armády / Cap badge of an unknown member of the Austro-Hungarian Army

Vojenský čiapkový odznak obsahuje vyobrazenie meča, ktorého rukoväť je ovenčená ihličnatými vetvičkami, rok 1915 predelený čepeľou meča a nápis Weihnachten im Felde 1915 – Vianoce strávené v poli. Žiaľ, nevieme, komu odznak patril a v ktorých miestach bojov, pravdepodobne východného frontu, sa náš anonymný vojak v čase Vianoc roku 1915 nachádzal.

Na rozdiel od západného frontu, kde bol počas Vianoc vyhlásený pokoj zbraniam, východný front bol v tomto smere odlišný. Bolo to spôsobené tým, že zatiaľ čo sa rakúsko-uhorská i nemecká armáda riadila gregoriánskym kalendárom, ruskí vojaci slávili sviatky neskôr, podľa juliánskeho kalendára. V liste adresovanom svojej manželke opísal kruté svedectvo Vianoc v roku 1914 Prešovčan Andrej Tyrpak. Štedrý večer mal podľa jeho slov skutočne zvláštnu príchut', keďže ruská armáda zasypávala obranné postavenia nepriateľa nad obcou Nižná Polianka intenzívnou paľbou, pre ktorú nebolo údajne počuť ani zvony zvolávajúce na polnočnú omšu. Jediným chodom vojakov na fronte bolo konské mäso z konzerv, ktoré kvôli nevyčerpávajúcemu útoku nepriateľa nestihli ani v pokoji dojesť. Nemohli si ani v zákope rozložiť oheň, pre ktorý by sa stali ľahkým terčom guľometov. Mimoriadne kruté boje pokračovali aj na 1. a 2. sviatok vianočný i na Silvestra. Krátko po polnoci začal intenzívny útok c. a k. delostrelectva na Rusmi obsadené dediny ako správne vykročenie do nového, víťazného roka 1915. Ofenzíva c. a k. armády pokračovala aj na sviatok Troch kráľov, aby ani ruskí vojaci nemohli pokojne osláviť sviatky.

Vojaci, ktorí prežili útrapy bojov v Karpatoch i nasledujúce boje 1. svetovej vojny sa domov vrátili s čiapkovými odznakmi, na ktorých stálo spomínané: „Vianoce strávil v poli“. Len oni však dokázali oceniť ich skutočnú hodnotu.

JOZEF KUŠNÍR

Military cap badge comprises a depiction of a sword having the hilt adorned with coniferous branches, the year 1915 divided by the sword's edge and inscription Weihnachten im Felde 1915 – Christmas spent in the field. Unfortunately, we ignore the owner of the badge as well as the battlefields – presumably of the Eastern front – where our anonymous soldier passed the Christmas time in 1915.

Contrary to the Western front where the ceasefire was declared during Christmas, the Eastern front was different. This was due to the fact that while the Austro-Hungarian Army as well as the German one were using the Gregorian calendar, the Russian soldiers were celebrating the Christmas holidays later according to the Julian calendar. The letter written by Andrej Tyrpak, an inhabitant of Prešov, to his wife provides a bitter testimony of 1914 Christmas. The Christmas Eve, in his words, had a very weird atmosphere for the Russian army was showering the defensive positions of the enemy above the village Nižná Polianka with heavy fire which allegedly drowned out even the bells summoning to the Midnight Mass. The only course the soldiers had on the front was the canned horse meat they could not even finish in peace because of the sustained attack of the enemy. Neither could they build a fire in the trenches as they would have become an easy target for machine guns. Extremely fierce battles continued also on Christmas Day and on St. Stephen's Day as well as on New Year's Eve. Shortly after midnight a devastating attack of the Imperial and Royal artillery started on the villages occupied by the Russians as a right step into the new, victorious year 1915. The offensive of the Imperial and Royal Army continued also on Epiphany holiday in order to prevent Russian soldiers from peaceful celebration of holidays.

Soldiers that survived the horrors of battles in the Carpathians as well as further battles of the First World War came back home with cap badges bearing the abovementioned inscription: Christmas spent in the field. However, only they could realize their real value.

JOZEF KUŠNÍR

Šarišské múzeum v Bardejove
Šariš Museum in Bardejov

Bardejovský betlehem z roku 1914 / Bardejov crèche from 1914

Príbeh betlehema úzko súvisí s bojmi medzi ruskou a rakúsko-uhorskou armádou, ktoré sa koncom novembra 1914 presunuli z poľskej strany na južné svahy Karpát. Ruské vojská obsadili na začiatku decembra aj Bardejov a ich veliteľ, generál Alexej Alexejevič Brusilov, obýval v tom čase prázdnu rímsko-katolícku faru. Po ruskom ústupe z mesta sa na faru vrátil veliteľ rakúsko-uhorskej armády generál Svetozár Boroevič de Bojna, ktorý na Vianoce 1914 usporiadal pre svojich dôstojníkov slávnosť. Konala sa v hoteli Hungária pri ozdobenom vianočnom stromčeku. Pod ním bol betlehem, tvorený skupinou akvarelových postáv v drevenej skrinke s rozmermi 108 x 82 x 38 cm. Tento predmet pri svojom odchode z mesta na jar 1915 daroval generál Boroevič svojmu hostiteľovi, farárovi Gejzovi Žebráckemu. Zároveň mu prezradil, že jeho tvorcom bol vojnový maliar a opavský rodák Richard Assmann. Gejza Žebrácky sa stal v roku 1917 správcom Šarišského múzea a betlehem uložil do jeho zbierkového fondu. A tak sa tento primárne náboženský predmet a symbol kresťanských Vianoc zaradil medzi významné pamiatky dokumentujúce obdobie veľkej vojny v oblasti severovýchodného Slovenska.

FRANTIŠEK GUTEK

The story of this crèche is closely related to the battles between the Russian and Austro-Hungarian armies that moved from the Polish side to the Southern slopes of the Carpathians at the end of November 1914. At the beginning of December Russian troops occupied also Bardejov and their chief commander, general Alexej Alexejevič Brusilov, stayed at a Roman-Catholic parish office, empty at that time. After the Russian withdrawal from the city, the commander of the Austro-Hungarian army, general Svetozár Boroevič de Bojna, returned to the parish office and he organised a celebration for his officers over the Christmas 1914. It was held in Hungária hotel by a decorated Christmas tree. Under the tree there was the crèche consisting of a group of water-colour statuettes in a wooden box with dimensions 108 x 82 x 38 cm. This object was donated by general Boroevič to his host, the parish priest Gejza Žebrácky, upon his departure from the city in spring 1915. At the same time he revealed that it was made by the war painter born in Opava – Richard Assmann. In 1917 Gejza Žebrácky became the administrator of the Šariš Museum and he put the crèche into its collection fund. And thus this primarily religious object and the symbol of Christian Christmas became one of the important souvenirs documenting the period of the Great War in the region of the North-Eastern Slovakia.

FRANTIŠEK GUTEK

Západoslovenské múzeum v Trnave Western Slovakia Museum in Trnava

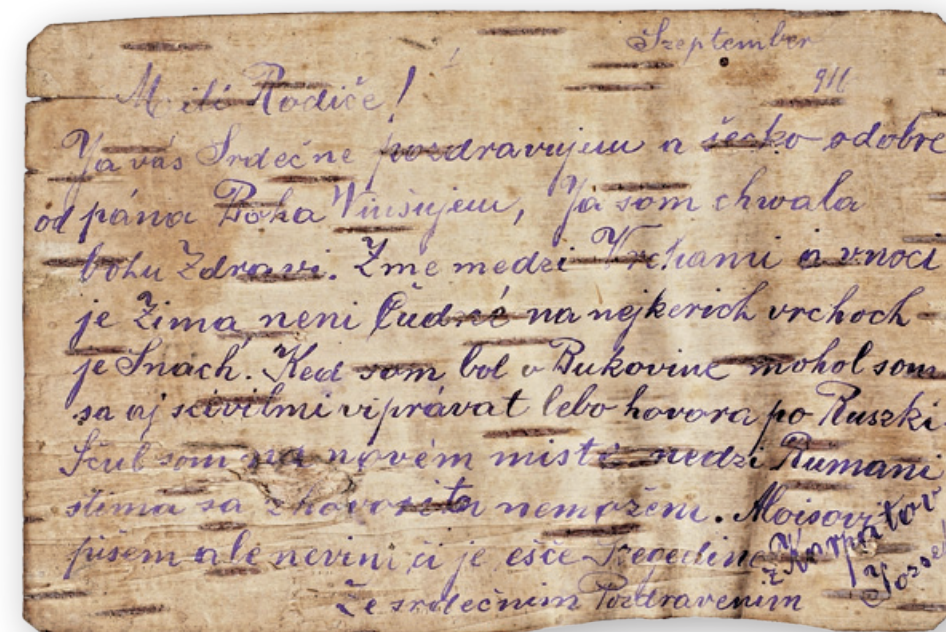
Pozdrav z vojny / Greetings from war

Pozdrav vojaka 307. honvédskeho pešieho pluku Jozefa Marka bol adresovaný rodičom do Trnavy na Tulipánovú ulicu číslo 16. Napísal ho na brezovú kôru modrým atramentom v rumunských Karpatoch 27. septembra 1916. Nad adresu príjemcu umiestnili odtlačok pečiatky v maďarčine TÁBORI POSTAI LEVELEZÖLAP. Jozef Marko sa narodil 23. júla 1889. V rokoch 1909 – 1912 bol zamestnaný v trnavskej továrni na cukrovinky Adolfa Fischera. V roku 1913 pracoval ako laborant vo Viedenskom Novom Meste (Wiener Neustadt), neskôr vo Freiburgu. Po vyhlásení mobilizácie v Rakúsko-Uhorsku v roku 1914 narukoval Jozef Marko do 15. honvédskeho pešieho pluku. Ako vojak 307. honvédskeho pešieho pluku bol odvelený na východný front na územie Bukoviny, ktoré sa rozprestieralo v južnej časti dnešnej Ukrajiny a v severnej časti Rumunska. Pluk bol dislokovaný v meste Černovice na území Ukrajiny. Na jeseň 1916 bol presunutý na rumunský front do miest Suceava a Vatra Dornei, kde sa zúčastnil bojov v horách. V priebehu roka 1918 bol pluk Jozefa Marka prevelený na západný front do oblasti južného Tirolska. Po skončení 1. svetovej vojny si Jozef Marko založil v marci 1920 v Trnave cukrárenskú dielňu a stal sa vyhľadávaným cukrárom.

LUCIA DUCHOŇOVÁ

Greeting of Jozef Marko, soldier of the 307th Honvéd Infantry Regiment, was addressed to his parents in Trnava to Tulipánová ulica (street) n. 16. He wrote it on a birch bark with the blue ink in Romanian Carpathians on 27 September 1916. Above the address of the recipient there is a mark of the stamp in Hungarian TÁBORI POSTAI LEVELEZÖLAP. Jozef Marko was born on 23 July 1889. In 1909–1912 he worked in the Trnava chocolate and confectionary factory owned by Adolf Fischer. In 1913 he worked as a laboratory technician in Wiener Neustadt, later on in Freiburg. After the mobilisation was proclaimed in Austro-Hungary in 1914 Jozef Marko joined the 15th Honvéd Infantry Regiment. Being the soldier of the 307th Honvéd Infantry Regiment he was transferred to the Eastern front to the territory of Bukovina that spread in the area of today's Ukraine and northern part of Romania. The regiment was staying in the city of Černovice in the territory of Ukraine. In autumn 1916 it was transferred to the Romanian front to cities Suceava and Vatra Dornei where he got involved in mountain battles. In the course of the year 1918 the regiment of Jozef Marko was sent to the Western front to the territory of southern Tyrol. After the end of World War I, in March 1920, Jozef Marko founded the confectionary workshop in Trnava and became a sought-after confectioner.

LUCIA DUCHOŇOVÁ

Záhorské múzeum v Skalici
Záhorie Museum in Skalica

Pozostalost' Jána Sopka. Svadba počas vojny / Inheritance of Ján Sopko. Wedding in the course of the war

Ján Sopko zo Skalice (1889 – 1963) nastúpil 1. októbra 1910 na vojenskú službu v c. a k. vojenskom námorníctve v Pule. Strávil tu osem rokov a zastihla ho tu aj 1. svetová vojna. Na základe dosiahnutého vzdelania a jazykových znalostí ho zaradili do prístavnej admirality, kde vykonával administratívne a účtovnícke práce v rámci štábu. Pokojná atmosféra prímorského mesta sa radikálne zmenila po atentáte na následníka trónu Františka Ferdinanda d'Este 28. júna 1914 v Sarajeve. Velenie obrany v Pule a Kotori riadilo spolu s námornými veliteľstvami v Terste a Šibeniku obranu pobrežia a južnej hranice monarchie a Pula sa postupne stala svedkom vojnových udalostí.

Na zmiernení dopadov vojny na obyvateľstvo v Skalici sa významnou mierou podieľal skalický dekan Dr. Ľudovít Okánik. Na fare sprostredkovali správy o narukovaných a písali listy. Okánik usporadúval bohoslužby za mier a ukončenie vojny. Podporoval činnosť miestnej skupiny Červeného kríža, s jeho členkami zriadili improvizované nemocnice, ošetrovne a lôžka v nemocnici a kláštoroch milosrdných bratov, františkánov a jezuitov.

Dobrovoľnú ošetrovateľku v zotavovacom vojnovom lazarete u milosrdných bratov robila i Hermína Kohoutková. Vzťah s budúcim manželom udržiavala Hermína prostredníctvom korešpondencie. Listy a karty písal Ján stenograficky, aby uchránil ich obsah pred cudzími. Zosobášili sa v Skalici počas dovolenky 30. apríla 1915 a svadobný špalier im robili pacienti v uniformách so vztýčenými šablami. Ján Sopko sa z vojny vrátil v novembri 1918 a ihneď sa zapojil do búrlivého skalického diania ako jeden z asistentov Dr. Pavla Blahu.

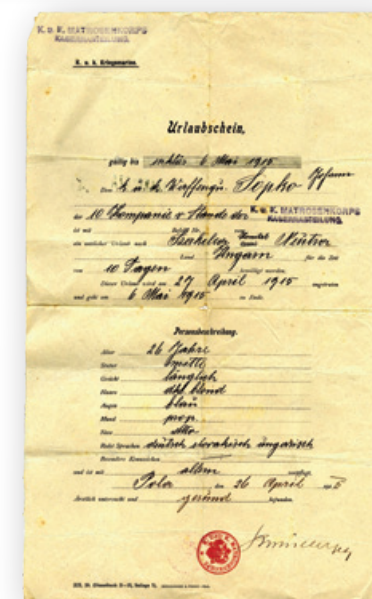
VIERA DRAHOŠOVÁ

Ján Sopko from Skalica (1889–1963) started his military service on 1st October 1910 in the Imperial and Royal Military Navy in Pula. He spent there eight years and experienced World War I as well. Due to his education and language competence he was put into the port admiralty where he did administrative and accounting work within the headquarters. The peaceful atmosphere of the seaside city was radically changed after the assassination of the heir presumptive to the Austro-Hungarian throne Franz Ferdinand of Austria on 28 June 1914 in Sarajevo. The defensive command in Pula and Kotor together with navy commands in Trieste and Šibenik were in charge of the coastal defence and the Southern borders of the monarchy and thus Pula came to be, gradually, the witness of war events.

A significant share of work aimed to reduce the impact of war on the Skalica population was done by Skalica dean Dr. Ľudovít Okánik. The parish office got over the messages from the front and helped to write the letters. Okánik offered masses for peace and ending of war. He supported the activity of the local Red Cross group; together with its members he managed to establish improvised hospitals, infirmaries and beds in the hospital and convents of Brothers Hospitaliers, Franciscans and Jesuits.

Among the voluntary infirmaries in the recovering war hospital of Brothers Hospitaliers served also Hermína Kohoutková. She maintained the relationships with her future husband by means of correspondence. Ján wrote letters and cards in stenography in order to protect them from foreigners. They were married in Skalica during his leave on 30 April 1915 and the patients in uniforms formed a lane for them with their swords. Ján Sopko came back from war in November 1918 and he got immediately involved into turbulent Skalica events as one of the assistants of Dr. Pavol Blaho.

VIERA DRAHOŠOVÁ

Múzeum Slovenského národného povstania Slovak National Uprising Museum

Srbské vyznamenanie Rad bieleho orla 5. stupeň s mečmi / Serbian decoration Order of the White Eagle 5th class with swords

Vyznamenanie Rad bieleho orla patrí medzi najvážnejšie a najkrajšie srbské a juhoslovanské vyznamenania. Založil ho srbský kráľ Milan Obrenovič v roku 1883. Rad má päť stupňov a bol založený ako záslužný. Počas 1. svetovej vojny založil kráľ Peter I. Karadjordje koncom mája 1915 aj Rad bieleho orla s mečmi. Rad bol udeľovaný vojakovi za prejav statočnosti na bojisku. Nižšie stupne boli razené z bronzu a boli len pozlátené alebo postriebrené. Averz vyznamenania tvorí bielo smaltovaný dvojhlavý orol, ktorého hlavy sú korunované, krídla rozopnuté a chvost je rozvilinový (v tvare kvetiny). Na hrudi orla, ktorý je prevzatý z byzantskej heraldiky, je umiestnený oválny, perlovcom lemovaný štítok. V jeho červeno smaltovanom poli je umiestnený biely heraldský kríž a medzi jeho ramenami sú zlaté proti sebe obrátené kresacie ocieľky. V prevýšení orla je umiestnená zlatá kráľovská koruna a nad hlavami orla skrížené meče. Korunu s orlom a mečmi spája modro smaltovaná stuha. Reverz je zhodný s lícom, ale štítok orámovaný oválnym perlovcom nesie na červenom poli rok 1883.

Vyznamenanie Rad bieleho orla 5. stupeň s mečmi (Orden belog orla 5. stepen sa mačevima)

bolo udelené Josefovi Dřimalovi (1892 Žeravice – 1980 Bratislava) za jeho statočnosť na bojiskách 1. sv. vojny v radoch srbskej armády. V roku 1914 bojoval Dřimal ako vojak c. a k. armády na srbskom fronte. V decembri 1914 prebehol na srbskú stranu a v októbri 1915 padol do zajatia. Následne bol odsúdený na trest smrti, podarilo sa mu však ujsť do Rumunska. V apríli 1916 bol poručík Josef – Joca zaradený do 3. pešieho pluku Prvej srbskej dobrovoľníckej divízie ako veliteľ roty práporu v Dobrudži. V bitke pri Kokardži bol 6. októbra 1916 ťažko ranený. Liečil sa v Moskve, odkiaľ po februárových udalostiach v roku 1917 ušiel a svoj pluk našiel v Hersonskej gubernii v Natagajlovke pri Voznesensku.

Počas 2. svetovej vojny sa Dřimal aktívne zapojil do protinacistického a protifašistického odporu na Slovensku, prežil väznenie v troch koncentračných táboroch a nikdy nevzdal boj za slobodu človeka. Muž, ktorý viac ako polstoročie prežil na Slovensku a bol hrdým príslušníkom troch národov – českého, slovenského a srbského.

TATIANA BABUŠÍKOVÁ

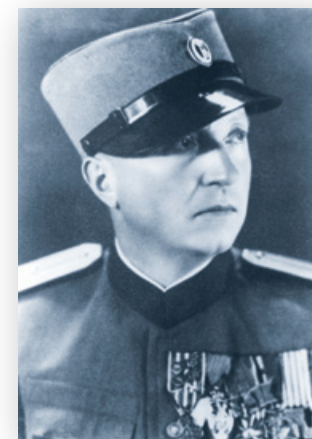
The decoration Order of the White Eagle represents one of the most esteemed and most beautiful Serbian and Yugoslav decorations. It was established by the Serbian king Milan Obrenovič in 1883. The order comprises five classes and was meant to be a meritorious decoration. During World War I, at the end of May 1915, the king Peter I Karadjordje established also the Order of the White Eagle with swords. The order was conferred to soldiers for bravery on the battlefield. Lower classes were mint in bronze and were only plated with gold or silver. The obverse of the decoration shows two-headed eagle enamelled white whose heads are crowned, wings open and the tail is in the form of a flower. Eagle's chest, taken over from the Byzantine heraldry, bears an oval shield bordered an outer circle of pearls. In his red enamelled ground there is a white herald cross with golden fire-steels facing each other between its arms. Above there is a gold royal crown and crossed swords over the eagle. The crown is connected with the eagle and swords by a blue enamelled ribbon. The reverse is identical with the obverse but the plaque bordered with oval outer circle of pearls bears the year 1883 on a read field.

The decoration Order of the White Eagle 5th class (Orden belog orla 5. stepen sa mačevima)

was awarded to Josef Dřimal (1892 Žeravice–1980 Bratislava) for his bravery in battlefields of World War I in the ranks of the Serbian army. In 1914 Dřimal fought as a soldier of the Imperial and Royal army on the Serbian front. In December 1914 he defected to the Serbian side and in October 1915 he was taken captive. Later on he was sentenced to death, however he managed to flee to Romania. In April 1916 the lieutenant Josef – Joca became the member of the 3rd Infantry Regiment of the 1st Serbian Voluntary Division as the commander of a company within the Dobruja battalion. On 6 October 1916 he was severely wounded in the battle near Cocargea. He was recovering in Moscow from where he fled after the events of February 1917 and found his regiment in Kherson guberniya in Natagajlovka near Voznesensk.

During World War II Dřimal was an active participant of the anti-nacist and anti-fascists resistance in Slovakia, he survived the imprisonment in three concentration camps and he never gave up the fight for the freedom of man. The man who had lived more than a half century in Slovakia and who was a proud member of three nations – Czech, Slovak and Serbian.

TATIANA BABUŠÍKOVÁ

Žitnoostrovné múzeum v Dunajskej Strede
Museum of Žitný ostrov in Dunajská Streda

Bankovky zo zajateckého tábora v Dunajskej Strede / Banknotes from the prisoner-of-war camp in Dunajská Streda

Historia zajateckého tábora v Dunajskej Strede je málo známa. Cisársky a kráľovský zajatecký tábor v Dunajskej Strede bol vybudovaný na území ohraničenom dnešnými ulicami Táboorská (menom pripomínajúca bývalý zajatecký tábor), Agátová, Ádorská až po cintorín pri Veľkoblahovskej ceste. Podľa informácie z novín Csallóközi Lapok zo 16. septembra 1914 sa tábor rozprestieral približne na 50 jutrách.

Žitnoostrovné múzeum v historickom fonde vlastní tri predmety z tábora, ktoré získalo darom do zbierok v roku 2011. Ide o sériu papierových bankoviek, ktoré sa používali iba v priestoroch zajateckého tábora. Bankovka č. H-595 bola vydaná v hodnote 10 halierov (tíz fillér), bankovka č. H-596 mala hodnotu 5 halierov (öt fillér) a bankovka č. H-597 1 korunu (1 korona). Všetky tri boli vydané 15. januára 1916 v Dunajskej Strede. Finančná hodnota, ktorá bola vytlačená na bankovke tvorila časť z majetku jednotlivých zajatcov, uloženého do úschovy na vedení tábora. Dobré viditeľné sú aj mená veliteľa tábora (Spányik) a nadporučíka – účtovníka (Lang). Na snímke bankovky (pr.č. 2011/083, evid.č. H-595) je dobre viditeľná kruhová pečiatka s textom: „Csakis a fogolytáborban érvényes“ a na druhej strane v nemeckom jazyku: „Die Lagergeldnoten haben nur für das Lager gültigkeit.“ (Platná je iba v zajateckom tábore)

OLGA BEVILAGUA

The history of the prisoner-of-war camp in Dunajská Streda is poorly known. The Imperial and Royal prisoner-of-war camp in Dunajská Streda was built on the territory bordered by today's streets Táboorská (its Slovak name meaning "camp" reminds of the former prisoner-of-war camp), Agátová, Ádorská up to the cemetery on the Veľkoblahovská road. According to the information from Csallóközi Lapok newspaper from 16 September 1914 the camp stretched over approximately 50 acres.

Museum of Žitný ostrov preserves three objects from the camp in his history fond donated in 2011. It is a set of paper banknotes used only within the walls of the POW camp. The banknote n° H-595 amounted to 10 hellers (tíz fillér), the banknote n° H-596 amounted to 5 hellers (öt fillér) and the banknote n° H- 597 amounted to one crown (1 korona). All three of them were issued on 15 January 1916 in Dunajská Streda. The amount of money printed on the banknote represented a part of the property of individual prisoners of war deposited at the camp's headquarters. The banknote features also fairly visible names of the camp's commander (Spányik) and lieutenant – accountant (Lang). The photo of the banknote (acc. n°: 2011/083, reg. n°: H-595) shows a visible circular stamp with the text: „Csakis a fogolytáborban érvényes“ and in German on the other side: „Die Lagergeldnoten haben nur für das Lager gültigkeit.“ (Valid only in the POW camp)

OLGA BEVILAGUA

Slovenské národné múzeum – Múzeum židovskej kultúry Slovak National Museum – Museum of Jewish Culture

Denník Eugena Tausza (1915 – 1917) / Eugen Tausz 's diary (1915–1917)

Eugen (Jenő) Tausz sa narodil 27. decembra 1897 v Bošáci pri Trenčíne v židovskej rodine. Mal na starosti správu šľachtického majetku. Ako osemnásťročný musel v roku 1915 narukovať do rakúsko-uhorskej armády, konkrétne do 1. pešieho bosniansko-hercegovinského pluku.

Bosnianske pluky patrili medzi najlepšie jednotky rakúsko-uhorskej armády. Štáb 1. pešieho bosniansko-hercegovinského pluku sídlil vo Viedni. V júli 1914 tvorilo národnostné zloženie pluku 94% Bosniakov, Srbov a Chorvátov, 6% tvorili ostatné národnosti. Preto aj reč pluku bola srbochorvátska. Náboženské zastúpenie pluku bolo rôznorodé, boli tu v prevažnej väčšine pravoslávni, moslimovia a rímskokatolíci, výrazne menej bolo gréckokatolíkov, židov a protestantov. Do 1. svetovej vojny sa jednotlivé prápory pluku zapájali postupne. Do bojov so Srbskom sa ako prvý zapojil III. prápor, keď 12. augusta 1914 prekročil rieku Drinu.

Z denníka (zachytáva údaje od 14. 10. 1915 do 31. 10. 1917) sa dozvedáme, že Eugen (Jenő) Tausz bojoval na východnom fronte v oblasti Haliče proti ruskej armáde. Zúčastnil sa aj bojov okolo Ľvova a niekoľkokrát bol ranený. Po vojne sa vrátil do rodnej Bošáče. Počas Slovenského štátu bol deportovaný do koncentračného tábora, kde aj zahynul za nezistených okolností.

MARIÁN NASTER

Eugen (Jenő) Tausz was born on 27 December 1897 in Bošáca near Trenčín in a Jewish family. His duty was to manage a noble estate. In 1915, as a 18-year old man, he had to join the Austro-Hungarian army, namely the 1st Infantry Bosnian-Herzegovinian Regiment. The diary (recording data from 14 October 1915 to 31 October 1917) relates that he fought on the Eastern front in the Galicia region against the Russian army. He also participated in the battles near Lviv and he was injured on several occasions. After the war he returned to his native Bošáca. During the time of the Slovak State he was deported to the concentration camp where he died under unknown circumstances.

The military headquarters of the 1st Infantry Bosnian-Herzegovinian Regiment were located in Vienna. In July 1914, 94% of the regiment consisted of Bosnians, Serbs and Croats, 6% was left to other nationalities. That is why the communication language of the regiment was Serbian-Croatian. Religious denominations of the regiment were diverse, they were represented mostly by Orthodox, Muslims and Roman Catholics, significantly less by Greek Catholics, Jews and Protestants.

Individual battalions of the regiment were gradually involved into World War I. The 3rd battalion – as the first one that entered the battles with Serbia – crossed the river Drina on 12 August 1914. In 1915 individual battalions of the regiment fought on the Serbian front and when Italy entered the war they got involved in the defensive battles on the river Soča. From the beginning of 1915 the 1st and 2nd battalions were sent to the Russian front in the Carpathians. In 1917 they also participated in the battle near Zborov. From October 1917 the 1st battalion fought on the Soča front and was involved in the breakthrough of the front and battles on the Piava river. The battalion remained on the Italian front until the end of the war. Bosnian regiments accounted for the best units of the Austro-Hungarian army. Their combat determination can be proved by a number of decorations. The gold medal for bravery, the highest Austro-Hungarian decoration, was awarded to 20 members of the regiment. During World War I the highest number of gold medals within the Austro-Hungarian army was conferred to the members of the 2nd Infantry Bosnian-Herzegovinian Regiment – as many as 42.

MARIÁN NASTER

Národná banka Slovenska – Múzeum mincí a medailí v Kremnici
National Bank of Slovakia (NBS) – Coins and Medals Museum in Kremnica

Denníky Dušana Jaroslava Kardossa / Diaries of Dušan Jaroslav Kardoss

Prvá svetová vojna zasiahla aj do života Drahotíny Kardosovej, dcéry vzdelanca a zakladateľa kremnického múzea Pavla Križku. Úrady ju v roku 1914 vzali do vyšetrovacej väzby pod zámienkou, že jej syn Dušan (8. 8. 1897 – 8. 11. 1916) načrtnol mapu bojov a ona ju poslala svojmu spolupracovníkovi Michalovi Klimentovi. Justičné úrady z toho urobili špionážnu aféru a študenta ČVUT v Prahe zatkli a uväznili 19. novembra 1914. Po prepustení ho v máji 1916 poslali na východný front. Ako jeden z prvých Slovákov vstúpil do rodiačeho sa československého vojska. Dobrovoľne sa hlásil do prieskumných akcií a v jednej z nich padol. Mal len 19 rokov.

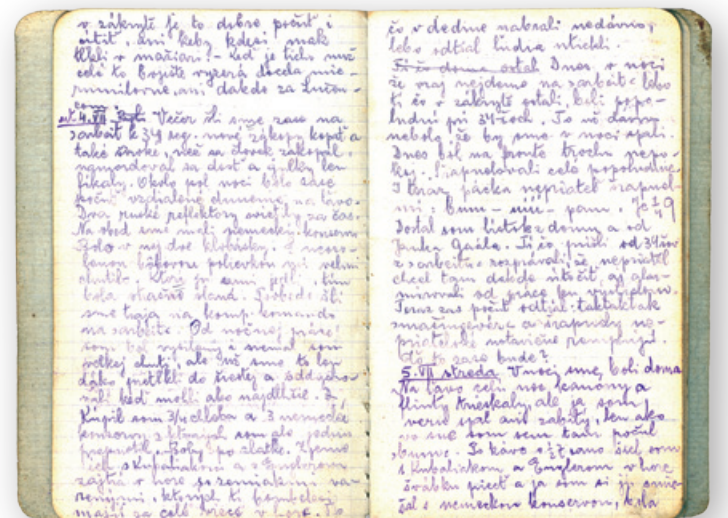
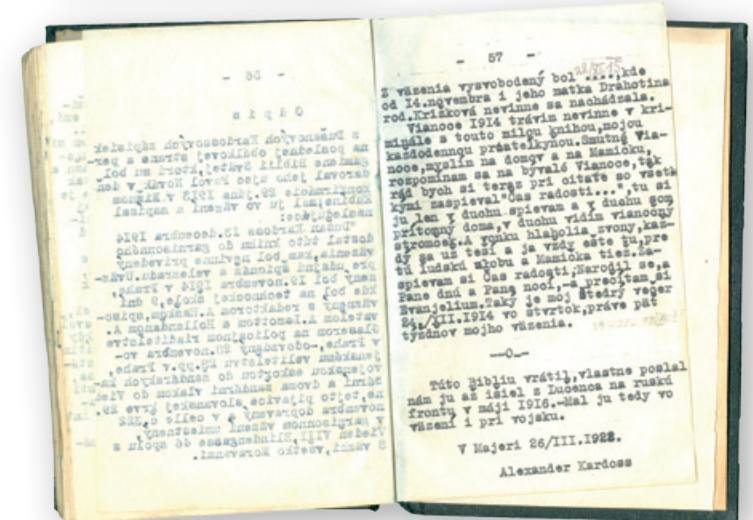
Posolstvom pre ďalšie generácie zostávajú dva denníky Dušana Kardossa z frontu uložené v NBS - Múzeu mincí a medailí. Je v nich zapísané všetko, čo prežíval počas cesty na front a na bojovom poli. Menší je písaný atramentovou ceruzkou a zachytáva udalosti od 1. júla do 5. augusta 1916. Druhý s nápisom „Dušankove zápisky“ písal na písacom stroji jeho otec Alexander Kardoss. Okrem prepisu originálu zachytáva obdobie od 19. do 23. októbra 1916 pod názvom „Jak som sa dostal do Družiny“. Dušanove zápisky sa začínajú Hviezdoslavovým Pozdravom z Hájnikovej ženy. V poslednom zápise myslí na svojich rodičov a vyznáva sa, že i keby padol, bola by to jeho povinnosť voči vlastnému národu.

BOHUSLAVA KONUŠOVÁ

World War I affected the life of Drahotína Kardosová, daughter of the scholar and founder of the Kremnica museum Pavol Križka. In 1914 the authorities took her into custody under the pretext that her son Dušan (8 August 1897–8 November 1916) had drawn the map of battles and that she had sent it to her collaborator Michal Kliment. Judicial authorities had made it a spy affair and they arrested the ČVUT (Czech Technical University) student in Prague and put him in prison on 19 November 1914. When he was released they sent him in May 1916 to the Eastern front. Dušan Kardoss, as one of the first Slovaks, joined the establishing Czechoslovak army. He volunteered to go to reconnaissance actions and he died in one of them. He was only 19 years old.

His two diaries from the front, preserved in the NBS – Museum of coins and medals, remain as the legacy for future generations. He wrote everything he experienced during the journey to the front and on the battlefield. A smaller one is written with an ink pen and depicts the events from 1st July till 5 August 1916. The second one, entitled „Dušankov's notes“, was written by his father Alexander Kardoss on the typewriter. Besides the transcription of the original it depicts the period from 19 to 23 October 1916 with the title „How I got to Družina“. Dušan's notes start with the Salute from Hviezdoslav's epic poem Hájnikova žena. In his last record he mentions his parents and he declares that though he would fall on the battlefield, it would be his duty towards his own nation.

BOHUSLAVA KONUŠOVÁ

**Múzeum Spiša v Spišskej Novej Vsi /
Museum of Spiš in Spišská Nová Ves**

Zápisník Jána Mróza z 1. svetovej vojny / Ján Mróz notebook from World War I

Po generácie bol v rodine Mrózovcov zo Spišskej Novej Vsi uchovávaný zápisník Jána Mróza, účastníka 1. svetovej vojny. Podľa informácií jeho potomkov sa narodil v Bajerove na Šariši v roku 1881, pracoval ako kočiš v Gelnici (Antonyho fabrika) a zomrel v roku 1964. Počas vojny bol ranený a v tele mu zostala črepina.

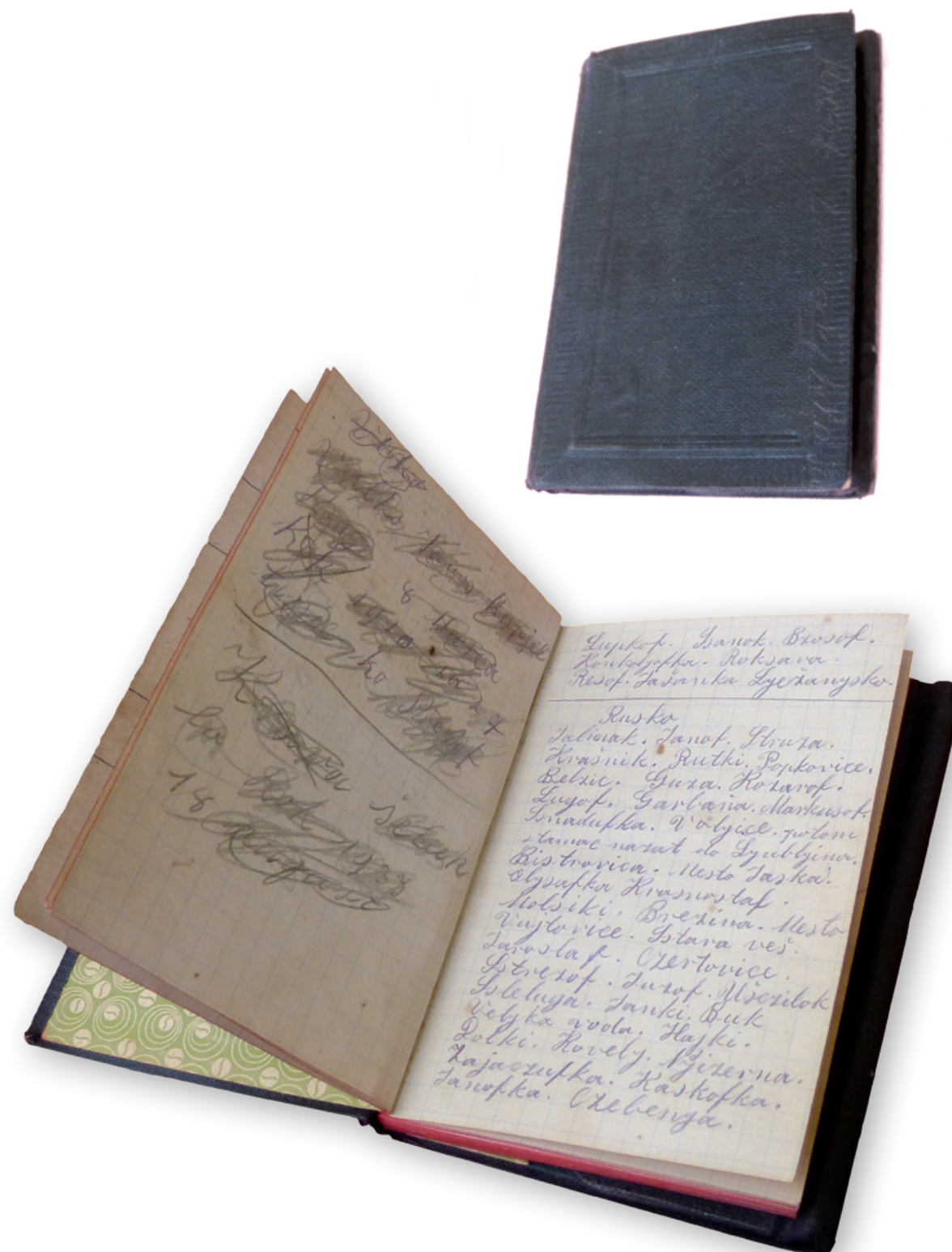
Ján Mróz si v zápisníku poznačil svoju príslušnosť k bojovej jednotke, pravdepodobne mená a adresy spolubojovníkov, všetky miesta, ktorými prechádzal či pobýval počas vojny. Zapísal si názvy desiatich krajín, ktoré sa zapojili do bojov 1. svetovej vojny. Zaznamenal si dátum svojho zranenia a dátumy príchodov do špitálov, ich adresy, respektíve miesta, kde sa liečil. Zápisník s pevnou väzbou má rozmery 13 x 9 cm a je v ňom vložená tinková ceruzka. Svojím obsahom je zápisník veľmi strohý a dokumentuje skutočnosť, čo si vojak 1. svetovej vojny pokladal za potrebné zaznamenať. Zápisy sú písané po slovensky, vyskytujú sa aj maďarské a nemecké výrazy (mená, adresy).

MIROSLAV ŠTEVÍK

For generations the Mróz family from Spišská Nová Ves has preserved the notebook of Ján Mróz, participant of World War I. According to the information given by his offsprings he was born in Bajerov, Šariš region, in 1881, he worked as a coachman in Gelnica (Antony's factory) and died in 1964. He suffered a war injury and his body was left with a piece of a shrapnel.

In his notebook, Ján Mróz wrote about his membership in the military unit, names and addresses of his presumed combatants, all places he stayed or travelled through during the war. He noted the names of ten countries involved in World War I. He wrote down the date of his injury and dates of his arrivals to hospitals, their addresses or places he was cured in. The notebook with book binding is 13 x 9 cm big and includes an indelible pencil. In terms of content the notebook is very austere and documents the reality the World War I soldier considered important to write down. The notes were written in Slovak, but one can find also Hungarian and German expressions (names, addresses).

MIROSLAV ŠTEVÍK

Slovenská národná knižnica - Literárne múzeum, Martin
Slovak National Library - Literary Museum, Martin

Janko Jesenský, účastník 1. svetovej vojny. Portrét Janka Jesenského od Jaroslava Vodrážku vytvorený technikou suchej ihly, okolo roku 1919 /

Janko Jesenský, World War I participant. Portrait of Janko Jesenský by Jaroslav Vodrážka, made by drypoint technique, around 1919

Účastníkom 1. svetovej vojny bol aj spisovateľ Janko Jesenský. Počas vojny si písal denník, ktorý po vojne prepracoval na cestopis a vydal pod názvom Cestou k slobode (1933). „»Nestrieľaj! Ja Slavian!«,« zakričal som. »Tak broš vintovku!«,« on mne. Šmaril som mu manlicherku pod nohy. A Rus, ktorý strieľal, sa mi už aj usmial a ukázal mi zákop, aby som sa tam schoval.“ – Takto opísal Janko Jesenský priebeh zbehnutia k ruskej armáde vo vojnovom denníku z 1. sv. vojny.

V roku 1914 narukoval Janko Jesenský k trenčianskemu pluku. V roku 1915 bol obvinený z vlastizrady a odvelený na ruský front, kde prešiel do ruského zajatia. Po čase sa zapojil do československého odboja v Rusku. Na otázku, prečo prešiel cez vojnu k Rusom, odpovedal: „Dôvody jednoduché: Nechcel som bojovať proti Rusom. Nechcel som bojovať za vlasť, ktorá mi nikdy nebola vlasťou. Nechcel som bojovať za kráľa, ktorého som nikdy neuznal za svojho kráľa. Moje zábery boli: oslobodiť sa od tých pastierov, ktorí nás všetkých považovali za stádo a nás Slovanov za jatkový dobytok.“

ADRIANA BRÁZDOVÁ

Among participants of World War I one could find also the writer Janko Jesenský. He kept a war diary which he developed into a travelogue entitled On the way to liberty (1933). “Do not shoot! I am Slavic!” I cried out. “So throw away the rifle!” he cried back to me. I flung the rifle to his feet. And the Russian that was shooting, smiled at me and showed me the trenches so that I could hide there.” – That was a description by Janko Jesenský of his deserting to the Russian army in his war diary from World War I.

In 1914 Janko Jesenský joined the Trenčín regiment. In 1915 he was accused of treason and transferred to the Russian front where he defected to the Russian captivity. After some time he got involved in Czechoslovak resistance activities in Russia. When he was asked why he defected to the Russians, he answered: “Simple reasons: I did not want to fight against Russians. I did not want to fight for a homeland that has never been a homeland to me. I did not want to fight for a king I have never acknowledged as my king. My intentions were: to liberate myself from those shepherds that have taken all of us for a herd and us, the Slavs, for animals for slaughter.”

ADRIANA BRÁZDOVÁ

Slovenské technické múzeum
Slovak Technical Museum

Fotoaparát KODAK No 2 Bull's Eye Model D / Camera KODAK No 2 Bull's Eye Model D

Fotoaparát bol získaný z pozostalosti Milana Rastislava Štefánika (1880 – 1919), ktorého možno zaradiť medzi najvýznamnejšie osobnosti slovenských dejín. Uvedený fotoaparát bol jedným z troch, ktoré vlastnil M. R. Štefánik. Už v tom čase bol nevyhnutnou súčasťou výzbroje vedca, cestovateľa, diplomata a politika. Používal ho nielen ako nástroj, ale aj ako médium, ktoré dokáže dokumentovať svet a neopakovateľné okamihy. Z fotografickej pozostalosti Štefánika bola vydaná publikácia „Obrazopis sveta Objektívom M. R. Štefánika“ (2004), mapujúca krajiny, ktoré navštívil.

Predmetný fotoaparát reprezentuje na tú dobu už modernejší prístroj boxového typu, ktorý bol určený pre zvitkový film 101, formátu 9 x 9 cm. Vyrobila ho americká firma Eastman Kodak, Co., Rochester (1896 – 1913). K jeho prednostiam patrila nižšia hmotnosť, lepšia ovládateľnosť a pohotovosť pri fotografovaní. M. R. Štefánika zastihla 1. svetová vojna v Maroku. Vrátil sa do Francúzska, kde po absolvovaní leteckého výcviku bojoval v rámci stíhacej leteckej skupiny MF-54 na západnom fronte. Od jesene 1915 pôsobil v zostave leteckej skupiny MFS-99 na exponovanom srbskom fronte. Výrazne sa angažoval v prospech čs. odboja a vytvorenia čs. légii v Taliansku, Rumunsku, Rusku, Veľkej Británii a USA. Od novembra 1918 do januára 1919 pôsobil v sprievode francúzskeho generála M. Janina na misii spojenej s organizovaním čs. légii na Sibíri. Vo februári 1919 sa vrátil do Európy, kde sa zúčastnil na mierových rokovaníach v Paríži.

LADISLAV KLÍMA

The camera was acquired from the inheritance of Milan Rastislav Štefánik (1880–1919), one of the most significant figures of the Slovak history. This camera was one of the three in the ownership of M. R. Štefánik. Already at this time, the camera was an essential part of the equipment of this scientist, traveller, diplomat and politician. He used it not only as a tool but also as the means of documenting the world and unique moments. The photographic inheritance of Štefánik inspired the birth of a book entitled „Obrazopis sveta objektívom M. R. Štefánika“ (2004) featuring the countries he had visited.

The abovementioned camera represents one of the latest models of those times – box type employing light-proof cartridges 101, 9 x 9 cm format. It was produced by the American company Eastman Kodak, Co., Rochester (1896–1913). Among its advantages one must mention the lower weight, easier manageability and stand-by regime. M. R. Štefánik was in Morocco when World War I started. He came back to France where he took an aviation course and consequently fought in the MF-54 Squadron on the Western front. From autumn 1915 he flew as a member of MFS-99 Squadron on the busy Serbian front. He was very much involved in Czechoslovak resistant activities and in establishing Czechoslovak legions in Italy, Russia, Romania, Great Britain and USA. From November 1918 to January 1919 he was a member of the French general M. Janin's mission working and helping with the organisation of the Czechoslovak legions in Siberia. In February 1919 he returned to Europe and participated in peace negotiations in Paris.

LADISLAV KLÍMA

Vojenský historický ústav Bratislava
Vojenské historické múzeum - Múzejné oddelenie Svidník /
Institute of Military History Bratislava
Museum of Military History - Museum Branch Svidník

Rovnošata československého vojska v Taliansku / The uniform of the Czechoslovak army in Italy

Rovnošata vzor M 1909 pre útočné jednotky československých légii, tzv. arditov, bola zavedená do výstroja jednotiek čs. legionárskeho vojska v Taliansku v roku 1918. Tvorí ju blúza a nohavice. Blúza je jednoradová, so zapínaním na tri rovnošatové gombíky s otvoreným golierom. Na golieri sú vpredu našité výložky bielo-červenej farby s modrým lemovaním v tvare nepravidelného päťuholníka. Nohavice sú jazdeckého strihu. Obe časti uniformy sú ušité zo súkna sivozelenej farby (tmavší odtieň).

Duklianske múzeum získalo uniformu z pozostalosti Jozefa Kudláča kúpou v roku 1976.

Jozef Kudláč sa narodil v roku 1896 vo Svätom Kríži nad Váhom (dnes Považany, okres Nové Mesto nad Váhom). Civilným zamestnaním bol roľník. Do služby c. a k. armády nastúpil v júli 1915 v Bratislave ako pešiak k 72. pešiemu pluku. Od 24. mája 1918 pôsobil v 33. pluku čs. vojska v Taliansku. Jozef Kudláč bol súčasťou čestnej stráže pri pohrebe gen. Milana Rastislava Štefánika, ktorý sa uskutočnil 11. mája 1919. V legionárskej uniforme sa spolu s ostatnými legionármi zúčastňoval aj na ďalších pietnych aktoch pri hrobe M. R. Štefánika. V medzivojnovom období pracoval sedem rokov v obci Dlhoňa (okres Svidník) ako financ. Neskôr sa s rodinou presťahoval do obce Sokolovce (okres Piešťany). Obyvatelia Sokoloviec si spomínajú, ako sa každú nedeľu obliekol do svojej legionárskej uniformy, v ktorej sa prechádzal po obci, vyhrávajúc pri tom na heligónke.

JOZEF RODÁK

The uniform, model M 1909, for the offensive troops of the Czechoslovak legions, the so-called arditov, was introduced into the equipment of the troops of the Czechoslovak legionary army in Italy in 1918. It is composed of the blouse and trousers. The shirt is single-breasted with one column of uniform buttons and Windsor collar. The collar bears the epaulettes of white and red colour with blue bordering in form of an irregular pentagon. The trousers are of riding breeches cut. Both parts of the uniform were sewn of the grey and green baize (darker shade. Dukla Museum acquired the uniform by purchase from the inheritance of Jozef Kudláč in 1976.

Jozef Kudláč was born in 1896 in Svätý Kríž nad Váhom (today's Považany, Nové Mesto nad Váhom district). As a civilian, he was a peasant. In July 1915 he joined the Imperial and Royal Army in Bratislava as an infantryman of the 72nd Infantry Regiment. From 24 May 1918 he served in the 33rd Regiment of the Czechoslovak Army in Italy. Jozef Kudláč was a member of the guard of honour during the funeral ceremony of general Milan Rastislav Štefánik that took place on 11 May 1919. Kudláč, wearing his legionary uniform, together with the rest of legionaries participated also in other memorial services at the grave of M. R. Štefánik. In the inter-war period he worked in the village of Dlhoňa (district of Svidník) as a customs officer. Later on he moved with his family to the village of Sokolovce (district of Piešťany). The inhabitants of Sokolovce remember that he used to wear his legionary uniform on Sundays and had a stroll through the village while playing his accordion.

JOZEF RODÁK

Register predmetov / Item Register

Horehronské múzeum v Brezne	Dorotin príbeh
Hornonitrianske múzeum v Prievidzi	Strela jednotného náboja 76,2mm pre ruský divízny kanón Putilov M1902
Krajské múzeum v Prešove	Čiapkový odznak neznámeho príslušníka rakúsko-uhorskej armády
Lesnícke a drevárske múzeum	Publikácia Rozšírenie lesnícky významných stromov a krovin na území uhorského štátu (1913)
Múzeum mesta Bratislavy	Vejár s vyobrazením osobností z 1. svetovej vojny
Múzeum SNP	Srbské vyznamenanie Rad bieleho orla 5. stupeň s mečmi
Múzeum Spiša v Spišskej Novej Vsi	Zápisník Jána Mróza z 1. svetovej vojny
Múzeum školstva a pedagogiky	Gymnaziálne vysvedčenie Emanuela Filu zo školského roku 1913/1914
Múzeum vo Sv. Antone	Pamätný tanier od cára
NBS - Múzeum mincí a medailí	Denníky Jaroslava Kardossa
Novohradské múzeum a galéria	Vojenská poľná fľaša vzor 15 z lučeneckej smaltovne Rakottay
Slovenská národná knižnica Literárne múzeum Martin	Janko Jesenský, účastník 1. svetovej vojny
Slovenské banské múzeum	Pozvánka na vlasteneckú slávnosť Petőfiho krúžku z 15. marca 1914
Slovenské múzeum ochrany prírody a jask.	Príbeh Michala Bacúrika a Harmaneckej jaskyne
Slovenské technické múzeum	Fotoaparát KODAK No 2 Bull's Eye Model D
SNM - Múzeum židovskej kultúry	Denník Eugena (Jenő) Tausza (1915 - 1917)
Stredoslovenské múzeum	Vojnová scéna – záchrana ranených vojakov sanitármi
Šarišské múzeum v Bardejove	Bardejovský betlehem z roku 1914
Štátna vedecká knižnica -LHM	Vojnová korešpondencia. List Hany Gregorovej a Jozefa Gregora Tajovského z roku 1914
Tekovské múzeum v Leviciach	Ladislav Mednyánszky: Za frontom
VHU-Vojenské historické múzeum	Rovnošata československého vojska v Taliansku
Záhorské múzeum v Skalici	Pozostalosť Jána Sopka. Svadba počas vojny
Západoslovenské múzeum	Pozdrav z vojny
Žitnoostrovné múzeum v Dunajskej Strede	Bankovky zo zajateckého tábora v Dunajskej Strede

ev. č. ZF HM F 3894	Nám.gen.M.R.Štefánika 55/47	97701 Brezno
prír. č. SV/2008/001060, ev. č. H - 11986	Košovská cesta 9	97101 Prievidza
prír. č. 1982/000042, DK[A] 1341	Hlavná 86	08001 Prešov
KN - 011629, KN - 0111630 maďarská verzia, KN -011631, KN -011632 nemecká verzia	Námestie SNP č. 23/35	960 01 Zvolen
prír. č. 1989/0735, ev. č. K - 11902	Radničné ul.č.1	81518 Bratislava
prír. č. N 1991/00083, ev. č. E 11020	Kapitulská 23	97559 Banská Bystrica
prír. č. S 2010/186 ev. č. 8934	Letná 50	05201 Sp. Nová Ves
70/2010 (30 402)	Hálova 16	85101 Bratislava
prír. č. 1996/4490, ev. č. 4490/1		96972 Sv. Anton
prír. č. 1978/361	Štefánikovo nám.11/21	96701 Kremnica
ev. č. H - 8297	Kubínyiho námestie č. 3	948 01 Lučenec
prír. č. 2005/3 ev. č. DK 480	M.R.Štefánika 11	036 01 Martin
prír.č. 1977/105, ev.č. NH 6229	Kammerhofská 2	Banská Štiavnica
	Školská 4	03101 Liptovský Mikuláš
Fo 269/8146/1968	Hlavná 88	04001 Košice
prír. č. 201/005, ev. č. S00093	Židovská 17	81101 Bratislava
prír. č. SV 1987/001, ev. č. Vu - 18413	Nám. SNP 4/A	97401 Banská Bystrica
prír. č. 1906/1622, inv.č. H 839	Radničné nám.13	08501 Bardejov
ev. č. L 12810	Lazovná 9	97558 Banská Bystrica
prír. č. 2014, ev. č. 79/U	Sv. Michala 40	93469 Levice
prír. č. 1976/00075 S (blúza), prír. č. 1976/00076 S (nohavice)	Orviská cesta LDS-F-6	92101 Piešťany
ev. č. RT 1190	Nám.slobody 13	90901 Skalica
prír.č. 38389/2011/00184	Múzejné nám. 3	91809 Trnava
prír. č. 2011/083, ev.č. H 595, prír.č. 2011/084, ev .č. H -596, prír.č. 2011/085 ev. č. H - 597	Múzejná 2	92901 Dunajská Streda

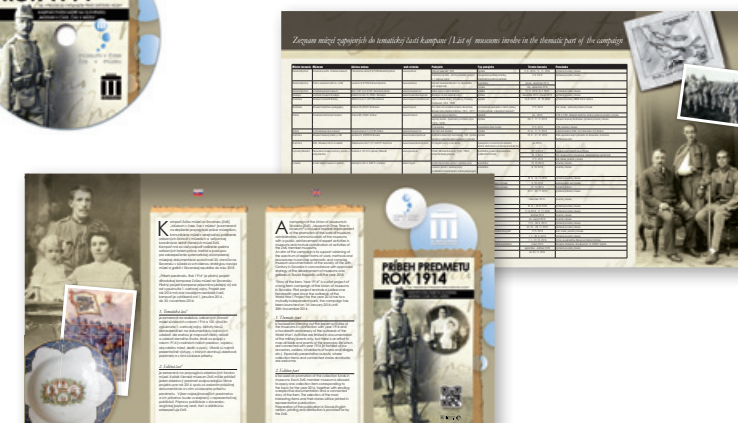
múzeum v čase
čas v múzeu

Tematická časť

Ako samostatná časť projektu bola zameraná na realizáciu odborných činností múzeí súvisiacich s rokom 1914 a 100. výročím vypuknutia 1. svetovej vojny. Aktivity neboli obmedzené len na dokumentáciu vojnových udalostí, ale snahou bolo mapovať všetky oblasti a udalosti denného života, ktoré sa spájajú s rokom 1914 (v rodinách našich predkov, vojakov, obyvateľov miest, dedín a pod.). Víťané boli najmä prezentačné výstupy, v ktorých dominovali zbierkové predmety a s nimi súvisiace príbehy. Do tematickej časti projektu sa rôznymi aktivitami zapojilo 29 múzeí.

Thematic part

As a separate part of the project was focused on carrying out the expert activities of museums related to the year 1914 and the hundredth anniversary of the outbreak of World War I. Activities were not limited only on documenting military events, but there were also efforts to map all fields and events of the everyday life connected with the year 1914 (in families of our ancestors, soldiers, inhabitants of towns and villages, etc.). Especially presentation outputs, where collection items and connected stories dominate, were welcome. The thematic part of the project consisting of various activities involved 29 museums.

Publikácia bola vydaná s finančnou podporou
Ministerstva kultúry SR

ISBN: 978-80-971748-0-4